

PAMUKKALE ÜNİVERSİTESİ ARKEOLOJİ ENSTİTÜSÜ SÜRELİ YAYINI
JOURNAL OF PAMUKKALE UNIVERSITY INSTITUTE OF ARCHAEOLOGY

SAYI / ISSUE 2

ARALIK / DECEMBER 2020

e-ISSN: 2717-8471

LYCUS DERGİSİ JOURNAL

<https://dergipark.org.tr/lycus>

e-ISSN: 2717-8471

PAMUKKALE ÜNİVERSİTESİ ARKEOLOJİ ENSTİTÜSÜ SÜRELİ YAYINI
JOURNAL OF PAMUKKALE UNIVERSITY INSTITUTE OF ARCHAEOLOGY

LYCUS DERGİSİ **JOURNAL**

- Sayı/Issue 2
- Aralık/December 2020

<https://dergipark.org.tr/lycus>

LYCUS DERGİSİ BİLİM KURULU

Prof. Dr. Fikri KULAKOĞLU
(Ankara Üniversitesi, Türkiye)

Ord. Prof. Dr. Francesco D'ANDRIA
(Accademia dei Lincei, Italy)

Prof. Dr. Francesco GUIZZI
(Sapienza Università di Roma, Italy)

Prof. Dr. Grazia SEMERARO
(Università del Salento, Italy)

Prof. Dr. Havva İŞKAN IŞIK
(Akdeniz Üniversitesi, Türkiye)

Prof. Dr. Levent ZOROĞLU
(Batman Üniversitesi, Türkiye)

Prof. Dr. Musa KADIOĞLU
(Ankara Üniversitesi, Türkiye)

Prof. Dr. Ramazan ÖZGAN
(Selçuk Üniversitesi (Emekli), Türkiye)

Prof. Dr. R. R. Roland SMITH
(University of Oxford, England)

Prof. Dr. Thekla SCHULZ BRIZE
(Technische Universität Berlin, Germany)

LYCUS DERGİSİ YAYIN KURULU

Prof. Dr. Celal ŞİMŞEK
(Pamukkale Üniversitesi, Türkiye)

Prof. Dr. Bilal SÖĞÜT
(Pamukkale Üniversitesi, Türkiye)

Prof. Dr. Elif ÖZER
(Pamukkale Üniversitesi, Türkiye)

Prof. Dr. Fahriye BAYRAM
(Pamukkale Üniversitesi, Türkiye)

Prof. Dr. Bahadır DUMAN
(Pamukkale Üniversitesi, Türkiye)

Doç. Dr. Ali OZAN
(Pamukkale Üniversitesi, Türkiye)

Doç. Dr. Esengül AKINCI ÖZTÜRK
(Pamukkale Üniversitesi, Türkiye)

Dr. Öğr. Ü. Coşkun DAŞBACAK
(Pamukkale Üniversitesi, Türkiye)

Dr. Öğr. Ü. Umay OĞUZHANOĞLU AKAY
(Pamukkale Üniversitesi, Türkiye)

Dr. Öğr. Ü. İnci TÜRKOĞLU
(Pamukkale Üniversitesi, Türkiye)

Dr. Öğr. Ü. Evin CANER ÖZGEL
(Pamukkale Üniversitesi, Türkiye)

Dr. Öğr. Ü. Eylem GÜZEL
(Pamukkale Üniversitesi, Türkiye)

Dr. Bilge YILMAZ KOLANCI
(Pamukkale Üniversitesi, Türkiye)

Dr. Çağrı Murat TARHAN
(Pamukkale Üniversitesi, Türkiye)

Dr. Murat TAŞKIRAN
(Pamukkale Üniversitesi, Türkiye)

Dr. Barış YENER
(Pamukkale Üniversitesi, Türkiye)

LYCUS DERGİSİ ○ LYCUS JOURNAL

PAMUKKALE ÜNİVERSİTESİ ARKEOLOJİ ENSTİTÜSÜ SÜRELİ YAYINI
JOURNAL OF PAMUKKALE UNIVERSITY INSTITUTE OF ARCHAEOLOGY

• Sayı/Issue 2

• Aralık/December 2020

Yayın Sahibi

Pamukkale Üniversitesi Arkeoloji Enstitüsü adına Müdür
Prof. Dr. Celal ŞİMŞEK

Yazı İşleri Müdürü

Prof. Dr. Bilal SÖĞÜT

Editörler

Prof. Dr. Celal ŞİMŞEK
Prof. Dr. Fahriye BAYRAM
Prof. Dr. Bahadır DUMAN
Dr. Öğr. Ü. İnci TÜRKOĞLU
Dr. Bilge YILMAZ KOLANCI

Redaksiyon

Dr. Bilge YILMAZ KOLANCI

Yazışma Adresi

Arkeoloji Enstitüsü, Pamukkale Üniversitesi, Kınıklı Yerleşkesi 20070 Denizli/TÜRKİYE
Tel. + 90 (258) 296 38 95 Fax. + 90 (258) 296 35 35 E.mail: lycus@pau.edu.tr

• <https://dergipark.org.tr/lycus> • <https://www.pau.edu.tr/arkeolojienstitusu>

Lycus Dergisi uluslararası hakemli ve bilimsel bir e-dergi olup yılda iki kez (Haziran ve Aralık) yayımlanmaktadır. Dergide yayımlanan çalışmaların tüm sorumluluğu yazarlara aittir. Pamukkale Üniversitesi'nin yazılı izni olmadan derginin tamamı veya herhangi bir bölümü kopya edilemez.

• Lycus Dergisi **ASOS İndeks** tarafından taranmaktadır.

LYCUS DERGİSİ 2020 YILI HAKEM LİSTESİ*

Prof. Dr. Aslı SARAÇOĞLU	Aydın Adnan Menderes Üniversitesi
Prof. Dr. Aynur CİVELEK	Aydın Adnan Menderes Üniversitesi
Prof. Dr. Ayşe AYDIN	Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi
Prof. Dr. Billur TEKKÖK KARAÖZ	Başkent Üniversitesi
Prof. Dr. Birol CAN	Uşak Üniversitesi
Prof. Dr. Ertekin DOKSANALTI	Selçuk Üniversitesi
Prof. Dr. Nilay ÇORAĞAN	Erciyes Üniversitesi
Prof. Dr. Suat ATEŞLİER	Aydın Adnan Menderes Üniversitesi
Doç. Dr. Barış GÜR	Dokuz Eylül Üniversitesi
Doç. Dr. Esengül AKINCI ÖZTÜRK	Pamukkale Üniversitesi
Doç. Dr. Murat AYDAŞ	Aydın Adnan Menderes Üniversitesi
Doç. Dr. Murat ÇEKİLMEZ	Aydın Adnan Menderes Üniversitesi
Doç. Dr. Nalan Damla YILMAZ USTA	Süleyman Demirel Üniversitesi
Doç. Dr. Şükrü ÖZÜDOĞRU	Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi
Dr. Öğrt. Ü. Aydın ERÖN	Aydın Adnan Menderes Üniversitesi
Dr. Öğrt. Ü. Mehmet OK	Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi
Dr. Öğrt. Ü. Serdar MAYDA	Ege Üniversitesi
Dr. Öğrt. Ü. Umay OĞUZHANOĞLU AKAY	Pamukkale Üniversitesi
Dr. Öğrt. Ü. Urungu AKGÜL	Dokuz Eylül Üniversitesi
Dr. Adem YURTSEVER	Anadolu Üniversitesi
Dr. Polat ULUSOY	Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi
Dr. Sevilay Zeynep YILDIZ	Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi

---

* Bu liste Lycus Dergisi'nin 2020 yılındaki sayılarında "yayımlanabilir" veya "yayımlanamaz" nitelikte bulunan makalelere değerli katkılarıyla görüş bildiren hakemleri içermektedir. Nitelikli yazıların dergimizde yer almasını ve okurla buluşmasını sağlayan bütün hakemlerimize şükranlarımızı sunarız.

İÇİNDEKİLER

CONTENTS

•Sayı/Issue 2

•Aralık/December 2020

ARAŞTIRMA MAKALELERİ/RESEARCH ARTICLES

Mustafa Büyükkolancı – Suat Peçen

Takip Kapısı ve Kabartmaları 1
Gate of Persecution and Its Reliefs

Alper Yener Yavuz – Ahmet İhsan Aytek

Tripolis'te Bulunan Faunal Kalıntıların Zooarkeolojik İncelemesi 29
Zooarchaeological Analysis of Faunal Elements from Tripolis

Mehmet Ali Eyyüpoğlu – Emre Taştemür

Sebaste Antik Kenti Yüzey Araştırmaları'nda Ele Geçen Terra Sigillata ve Geç Roma Kırmızı Astarlı Seramikleri'nin Ön Değerlendirmesi 39
Preliminary Assessment of Terra Sigillata and Late Roman Red Slip Wares Recovered in Surface Surveys of the Ancient City of Sebaste

Ayşe Burcu Zülfikar – Özgür Ediz

Değişen Müze ve Müzecilikte Sergilemenin Teknoloji Boyutunun İncelenmesi: Bursa Panorama Müzesi Örneği 67
Analyzing the Technology Dimension of Exhibitions in Changing Museums and Museology: The Case of Bursa Panorama Museum

KAZI ve ARAŞTIRMALAR/EXCAVATIONS AND SURVEYS

Oğuz Koçyiğit

Kapıdağ Yarımadası ve Marmara Takımadalarında Bizans Dönemi Kültür Varlıkları 101
Byzantine Cultural Heritage in Kapıdağ Peninsula and Marmara Islands

LYCUS DERGİSİ'NİN AMACI, KAPSAMI VE YAYIN POLİTİKASI

Amaç

Lycus Dergisi, her yıl Haziran ve Aralık aylarında olmak üzere yılda iki sayı olarak yayımlanan, bilimsel ve hakemli bir e-dergidir. Lycus Dergisi; başta Anadolu Arkeolojisi, Antik Dönem Tarihi Coğrafyası, Prehistorya, Protohistorya, Önasya ve Klasik Arkeoloji, Müzecilik, Eskiçağ Tarihi, Epigrafi, Nüvizmatik, Antropoloji, Arkeometri, Koruma-Onarım, Mimarlık Tarihi gibi alanların konularını kapsayan, disiplinler arası çalışmaları yayımlamayı amaçlamaktadır.

Kapsam

Lycus Dergisi, Anadolu Arkeolojisi, Tarihi Coğrafyası olmak üzere Prehistorik Dönem'den başlayarak, günümüze kadar olan kültür mirası, buluntular, arkeolojik kazı ve yüzey araştırmalarının sonuçları, restorasyon, konservasyon, müzecilik, antropoloji, epigrafi, etno-arkeoloji gibi bilimsel çalışmaları kapsar. Bunların dışında ilk defa yapılan tespitler, uygulamalar ve analiz çalışmalarının yer aldığı yazıları içerir.

Yayın Politikası

- Lycus Dergisi, Haziran ve Aralık ayı olmak üzere yılda iki sayı olarak yayımlanır. Hakem değerlendirme sürecinden olumlu görüş alan makaleler, yıllık yayın için belirlenen hedefi aşması durumunda bir sonraki sayıda yayımlanması amacıyla havuzda bekletilir. Makalelerdeki öncelik, yazar tarafından çalışmanın gönderildiği tarih ve makale niteliği göz önüne alınarak belirlenir.
- Lycus Dergisi'ne gönderilen çalışmaların daha önce herhangi bir yayın organında yayımlanmamış olması ve sisteme eklendiğinde bir başka yayın organının değerlendirme aşamasında bulunmaması gerekir. Yayımlanmak üzere gönderilen çalışma, yazarın tezinden (lisans/yüksek lisans/doktora) üretilmişse veya bilimsel bir kongre/toplantıda sunulmuşsa bunun başlığa konulacak dipnot ile açıklanması gereklidir. Bu çalışma, yayın kurulu tarafından uygun görüldüğü takdirde tarih ve yer bildirmek şartı ile kabul edilebilir.
- Başvurunun yapılmasından, yazının yayımlanma aşamasına kadar geçen süreçteki bütün işlemler elektronik ortamda (<https://dergipark.org.tr/lycus>) gerçekleşir. Herhangi bir yazının elektronik sisteme eklenmesi, çalışmanın yayımlanması için başvuru olarak kabul edilir ve değerlendirme süreci başlar. Yazarlar yayımlanmak üzere gönderdikleri çalışmaların yayın haklarını, Pamukkale Üniversitesi Arkeoloji Enstitüsü bünyesindeki Lycus Dergisi'ne devretmiş olurlar. Lycus Dergisi'nde yayımlanan çalışmaların telif hakkı dergiye ait olup referans gösterilmeden aktarılamaz, çoğaltılamaz ve dergi yönetiminden izin alınmaksızın bir başka yayın organında yayımlanamaz. Yayımlanan çalışmalar için yazarlara telif ücreti ödenmez.
- Lycus Dergisi'nde yayımlanmış yazılardan kaynaklanması muhtemel herhangi bir bilimsel, etik ve hukuki sorumluluk, yazar/yazarlara aittir. Bu hususta Dergi, herhangi bir hükümlülük kabul etmez.
- Dergiye gönderilen yazıların dergi kurallarına göre düzenlenmiş olması gereklidir. Yayın alt komisyonu, yazım kurallarına uymayan yazıları yayımlamama veya düzeltmek üzere yazar/yazarlara iade etme yetkisine sahiptir. Lycus Dergisi'nde yayımlanacak makalelerin yazarlarının TELİF HAKKI DEVRİ FORMU'nu eksiksiz doldurarak, ıslak imza ile adresimize göndermeleri gerekmektedir. Çalışma Dergi'ye gönderildikten sonra, hiçbir aşamada, Telif Hakkı Devri Formu'nda belirtilen yazar adları ve sıralaması dışında yazar adı eklenemez, silinemez ve sıralamada değişiklik yapılamaz.

YAYIN İLKELERİ

1. Makaleler World ortamında, Times New Roman harf karakteri kullanılarak yazılmış olmalıdır. Yunanca alıntılar dışında tüm metin tek yazı karakteri ile oluşturulmalıdır.
2. Metin 11 punto; özet, dipnot, katalog 9 punto; kaynakça 10 punto olmalı, tek satır aralıkla yazılmalıdır.
3. A4 boyutundaki yazılarda, sayfanın solundan ve üstünden 3 cm, sağından ve altından 2 cm boşluk bırakılmalıdır.
4. Ana başlık metnin yazıldığı dilde, 11 punto, düz ve kelimelerin ilk harfi büyük harfler ile ortalanarak, koyu yazılmalıdır. Yabancı dildeki başlık, ana başlığın bir alt satırında, 12 punto, italik ve kelimelerin ilk harfi büyük harfler ile ortalanarak, koyu yazılmalıdır.
5. Başlık altında, ortalanarak yazar/yazarların isimleri, 10 punto ve koyu yazılmalıdır. Yazar isimleri yıldızlı dipnot (*) ile dipnotta gösterilmeli, dipnotta ise yazarın akademik unvanı, çalıştığı kurumun adı, adresi ve e-posta adresi ile ORCID numaraları belirtilmelidir.
6. Yazar isimlerinin altında, 200 kelimeyi aşmayacak şekilde, ancak en az 150 kelimelik özet yazılmalıdır. Özette çalışmanın amacı, içerik ve sonuçları hakkında kısa ve açıklayıcı bilgiler bulunmalıdır. Özeti en az 4, en fazla 6 kelimedenden oluşan anahtar kelimeler verilmelidir. Yabancı dildeki çalışmalarda metnin kaleme alındığı dilde ve Türkçe özet, Türkçe yazılmış çalışmalarda ise metin dilinde ve İngilizce özet yer almalıdır.
7. Dipnotlar sayfanın altında verilmeli ve makalenin başından sonuna kadar sayısal süreklilik izlemelidir.
8. Metin içerisindeki alt başlıklarda kelimelerin ilk harfi büyük, diğer harfleri küçük olmak üzere 11 punto olmalı ve koyu yazılmalıdır.
9. Çalışmanın tamamı, özet, kaynakça ve figürler ile birlikte 20 sayfayı geçmemeli, sağ alt köşeye sayfa numarası eklenmelidir. Bu sınırlamayı aşan çalışmalarda, editörlerin takdir hakkı göz önüne alınacaktır.
10. Makalede kullanılacak fotoğraf, resim, çizim ve harita gibi görsel verilerde "Fig." kısaltması kullanılmalı, numaralandırmada süreklilik gözetilmelidir. Metnin içinde kullanılan "Fig." ibaresi parantez içerisinde yer almalıdır. İki'den fazla figür belirtiliyorsa, iki rakam arasına boşluksuz tire (Fig. 2-4) konulmalıdır. Figür çözünürlükleri 300 dpi'den aşağı olmamalı ve JPEG formatında gönderilmelidir. Figürlerin listesi metnin sonunda, kaynakça bölümünün öncesinde yer almalıdır.
11. Kaynakça, makalenin sonunda bulunmalıdır. Kaynakçanın devamında, varsa figürler yer alır.
12. Makaleler, editörlerin önerileri doğrultusunda seçilen çift taraflı-kör hakemlik (gerektiğinde 3. hakeme gönderilebilir) ilkesine uygun olarak değerlendirilmektedir. Yazarın kimliğinden bağımsız olarak değerlendirilen yazılar için hakemlerin gerekli gördüğü düzeltme ve görüşler yazara iletilir. Yazım kurallarına uygun olmayan makaleler ise işleme konulmadan, yazarına iade edilecektir. Yazar, hakemlerden gelecek değişiklik, düzeltme ve ilaveleri yapmayı taahhüt etmiş sayılır.
13. Yayımlanan yazıların bilimsel sorumluluğu yazar/yazarlara aittir. Bu çalışmalar doğrudan ya da dolaylı olarak Lycus Dergisi'nin görüşü niteliği taşımaz.
14. Dipnot kaynakları aşağıdaki kurallara göre hazırlanmalıdır;
Tek Yazarlı Kaynak Gösterme: İnan 1987, 121.
İki Yazarlı Kaynak Gösterme: Şimşek – Duman 2007, 75.
İki'den fazla yazarı kaynak gösterme: Hobbs v.d. 1998, 358.
Birden fazla kaynaktan yapılan alıntıyı gösterme: Kadioğlu 2006, 152; Ismaelli 2009, 25.
Birden fazla soy ismi taşıyan yazarı kaynak gösterme: Dönmez-Öztürk 2006, 95.
*Dipnotlarda sayfa numaraları verilirken, tam aralık verilmeli (İnan 1987, 121-125), "vd., vdd." gibi kısaltmalar kullanılmamalıdır.

15. Kaynakça aşağıdaki kurallara göre hazırlanmalıdır;

• Kitap kaynak gösterme:

Bailey 1980

D. M. Bailey, *Roman Lamps Made in Italy, A Catalogue of the Lamps in the British Museum II*, London, 1980.

Demirhan-Erdemir 2015

A. Demirhan Erdemir, *Prehistorik ve İlk Çağlarda Tıp*, İstanbul, 2015.

Humann v.d. 1898

C. Humann – C. Cichorius – W. Judeich – F. Winter, *Altertümer von Hierapolis*, Berlin, 1898.

• Çeviri Yapılmış Kitabı Kaynak Gösterme:

Deighton 2005

H. J. Deighton, *Eski Atina Yaşantısında Bir Gün*, Çev. H. Kökten-Ersoy, İstanbul, 2005.

Magie 2001

D. Magie, *Anadolu'da Romalılar I, Attalos'un Vasiyeti*, Çev. N. Başgelen – Ö. Çapar, İstanbul, 2001.

• Editörlü Kitapta Bölümü Kaynak Gösterme:

Atila – Gürler 2010

C. Atila – B. Gürler, “Bergama Müzesi'nde Bulunan Roma Dönemi Cam Eserleri”, *Metropolis İonia II Yolların Kesiştiği Yer Recep Meriç İçin Yazılar/The Land of the Crossroads Essays in Honour of Recep Meriç*, Ed. S. Aybek – A. K. Öz, İstanbul, 2010, 47-53.

• Makale Kaynak Gösterme:

Başaran 1990

S. Başaran, “1988 Yılı Enez Kazısı Çalışmaları”, *11. Kazı Sonuçları Toplantısı 2*, Ankara, 1990, 107-123.

Kaya 2009

M. A. Kaya, “Anadolu'da Roma Egemenliği (İÖ 205-25)”, *Doğu Batı Dergisi* 49, Ankara, 2009, 195-234.

Murat 2003

L. Murat, “Ammihanta Ritüelinde Hastalıklar ve Tedavi Yöntemleri”, *Archivum Anatolicum* 4/2, 2003, 89-109.

Şimşek – Duman 2007

C. Şimşek – B. Duman, “Laodikeia'da Bulunan Ampullalar”, *Olba XV*, İstanbul, 2007, 73-101.

• Yayınlanmamış Tez Çalışmasını Kaynak Gösterme:

Söğüt 1998

B. Söğüt, *Kilikya Bölgesi'ndeki Roma İmparatorluk Çağı Tapınakları*, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Konya, 1998.

Erön 2007

A. Erön, *Anadolu'da Roma Dönemi Tapınaklarında Görülen Bezemeli Frizler*, Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Aydın, 2007.

• Antik Dönem Metinlerini Kaynak Gösterme:

Antik döneme ait edebi bir metinden yapılan alıntılar, dipnot yerine metin içerisinde ve parantez içerisinde “Plinius (*nat.* V.105)”, “Strabon (XII.8.16)” verilmelidir. Metin ya da dipnot içerisinde kullanılan antik dildeki terimler ya da kısa cümleler italik olarak verilmelidir. Antik kaynaklar *Der Neue Pauly*'de verilen standartlara uygun olmalıdır.

16. Dipnot ve kaynakçada bir yazarın aynı yılda yayımlanmış birden fazla eseri kullanılacaksa, yıldan sonra alfabenin başlangıç harfinden başlayarak küçük harf ekleyerek (Şimşek 2002a, 3; Şimşek 2002b, 231) numaralandırılmalıdır.

17. Başvurular <https://dergipark.org.tr/lycus> adresi üzerinden yapılmalıdır; bununla birlikte gerektiğinde lycus@pau.edu.tr e-posta adresinden de yapılabilir.

Takip Kapısı ve Kabartmaları *Gate of Persecution and Its Reliefs*

Mustafa BÜYÜKKOLANCI*
Suat PEÇEN**

Pamukkale Üniversitesi Arkeoloji Bölümü'ndeki değerli meslektaşlarımızın emekleriyle gerçekleşen Türkiye'deki ilk Arkeoloji Enstitüsü'nün kurulduğu Pamukkale Üniversitesi, Arkeoloji Enstitüsü bünyesinde yayınlanan Lycus Dergisi'nin ikinci sayısına bu makale ile katkıda bulunduğumuz için çok mutluyuz. Nice başarılı Lycus Dergisi sayılarına...

Özet

Bu çalışmada, Ephesos'un önemli bir anıtı olan Takip Kapısı ve kapı üzerine yerleştirilen Geç Severuslar Dönemi'ne tarihlenen lahdin kabartmaları ele alınmıştır. Ayasuluk Tepesi dış surlarının güneyindeki Takip Kapısı, iki yanında kare planlı kuleleri tarafından korunan ortada kemerli bir girişe sahiptir. Kemerin üst kısmında ise devşirme olarak 8. yüzyılda Ephesos'un çevresinden getirilerek bu alana yerleştirilen asma yaprakları arasında Erosların betimlendiği lahit ile birlikte Troia Savaşı'ndan özellikle Akhilleus'un yer aldığı konuların işlendiği lahit yer alır. Takip Kapısı ve üzerinde Akhilleus'a ait sahnelerin yer aldığı Attika Tipi lahit 17. yüzyıldan itibaren batılı seyyahların dikkatini çekmiş, ne yazık ki 1812 yılında yerinden sökülerek İngiltere'ye götürülmüştür. Günümüzde ise Woburn Abbey Sanat Galerisi'ne sergilenmektedir. Lahit daha önceki yayınlarda bilim dünyasına tanıtılmış olsa da bu çalışmada antik metinler ışığında daha kapsamlı bir şekilde ele alınarak Hıristiyan Dünyası ve Ephesos için önemli olan Aziz Yuhanna Kilisesi'nin ana sur girişinde tekrar kullanım nedenine yönelik öneriler getirilmiştir. Lahit üzerinde betimlenen figürler İlyada'nın görsel bir aktarımıdır. Bu nedenle İlyada ve İncil metinleri karşılaştırılmıştır. Ephesosluların MS 8. yüzyılda lahdin ilk hikayesini unuttuğu ve yeni dinin anlatımlarını bu betimler üzerinde gördükleri düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: *Ephesos/ Ephesus, Ayasuluk, Takip Kapısı, Lahit, Akhilleus.*

Abstract

In this study, the Gate of Persecution, an important monument of Ephesos, and the reliefs of the sarcophagus dating to the Late Severan Period that placed on the gate are discussed. The Gate of Persecution on the south of the outer walls of Ayasuluk Hill has an arched entrance in the center flanked by square towers on both sides. Above the arch, there are two sarcophagi which were brought from the vicinity of Ephesos and placed here in the 8th century; one of the sarcophagi has scenes of the Trojan War, especially of Achilles, and the other sarcophagus depicts Erotes among vine scrolls. The Gate of Persecution and the sarcophagus in Attic type with the scenes of Achilles on it, has attracted the attention of western travellers since the 17th century. Unfortunately, it was removed from its place in 1812 and taken to England. Today it is exhibited at the Woburn Abbey Art Gallery. This sarcophagus was introduced in previous publications; however, here it is assessed more comprehensively in light of ancient texts. Suggestions are made for the reuse of the sarcophagus on the main gate of the fortification of St. John Church, which is of importance for the Christians and Ephesos. The figures depicted on the sarcophagus are a visual representation of the Iliad. Therefore, the Iliad and the Bible texts were compared. Thus, it is thought that by the eighth century AD, the Ephesians had already forgotten the original story of the sarcophagus and that they viewed the stories of the new religion in its depictions.

Keywords: *Ephesos/ Ephesus, Ayasuluk, Gate of Persecution, Sarcophagus, Achilleus/Achilles.*

* Dr. Arkeolog, Ayasuluk Kazısı Onursal Kazı Başkanı, İzmir.

✉ 0000-0003-4085-859X | mustafabuyukkolanci@gmail.com

** Uzm. Arkeolog, Pamukkale Üniversitesi, Arkeoloji Enstitüsü, Arkeoloji Anabilim Dalı, Doktora Programı, Denizli. ✉ 0000-0002-1216-2985 | suatcambaz@gmail.com

Giriş

2015 yılında UNESCO Dünya Kültür Mirası Ana Listesi'ne giren Ephesos-Selçuk'taki Ayasuluk Tepesi ve Aziz Yuhanna Kilisesi, Ephesos'un önemli bileşenlerinden biridir. Aziz Yuhanna Kilisesi'nin içinde bulunduğu alana girişi sağlayan Takip Kapısı 1700'lü yıllardan itibaren birçok seyyahın sözünü ettiği ve gravürlerini çizdiği Ephesos'un önemli bir anıtı olarak tanınmaktadır. Ayasuluk Tepesi ve Aziz Yuhanna Kilisesi'nin 8. yüzyıldan günümüze kadar ana girişi olan Takip Kapısı'ndaki ilk kazı ve korumaya yönelik onarım çalışmalarına Efes Müzesi tarafından 1960'lı yıllarda başlanmıştır¹. 1980'li yıllarda kapının kemeri restore edilmiştir. 2010-11 yıllarında kazı başkanlığı tarafından Takip Kapısı Doğu Kulesi'nin iç kısmı kazılmış ve duvarlarının güvenli olmadığı ve kulenin iç kısımda Orta Çağ'da yapılan bazı değişiklikler nedeniyle duvarların sağlamlığını kaybettiği anlaşılmıştır². 2017 yılında doğu kule ve orta kısmın üstünde sağlamlaştırma, keping ve derzleme çalışmaları yapılarak projenin yarıya yakın kısmı tamamlanmıştır. Doğu kulede kısmi enjeksiyon çalışmalarına ise 2018 yılında başlanmıştır (Fig. 1-2). 2019 yılında İzmir Kültür Turizm Müdürlüğü'nün desteği ile İZKA Projesi haline gelen Takip Kapısı Restorasyon Projesi uygulamaları 2020 yılında yüklenici firma tarafından batı kulede devam etmiştir (Fig. 3)³.

Fig. 1: Takip Kapısı (2016)

Fig. 2: Takip Kapısı ve Aziz Yuhanna Kilisesi (2017)

Fig. 3: Takip Kapısı (2020)

¹ Büyükkolancı 2019, 334.

² Takip Kapısı ve kuleleri için Pamukkale Üniversitesi Rektörlüğü'nün Kurumsal Projesi desteği ile Kazı Başkanlığı tarafından 2014 yılında kapının Rölöve, Restitüsyon ve Restorasyon Projesi hazırlanmıştır. Bu proje İzmir 1 Numaralı Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu tarafından 2015 yılında onaylanmış ve restorasyon uygulama çalışmalarına 2017 yılından itibaren doğu kulede başlanmıştır.

³ Bu proje dahilinde İngiltere'de Woburn Abbey Galerisi'nde sergilenen Akhilleus kabartmalarını içeren lahit yüzlerinin en azından kopyalarının getirilip kapının cephesinde eski yerlerinde sergilenmesi planlanmıştır. Bu mümkün olmazsa galeride sergilenen lahit kabartmalarının lazer fotoğrafları alınarak herhangi bir mermer firmasının CNC tezgahında orijinal mermerine yakın bir mermer blok üzerine bu kabartmaların yeniden işlenmesi ve orijinal yerine monte edilip sergilenmesi için yaptığımız girişimlerden de şimdiye kadar olumlu bir sonuç alınamamıştır. Bkz. Ö. Acar, Cumhuriyet ve Hürriyet Daily News Gazeteleri 3 Mayıs 2018.

Ayasuluk Tepesi dış surlarının güneyindeki Takip Kapısı, iki yanında kare planlı kuleleri tarafından korunan ortada kemerli bir girişe sahiptir (Fig. 4). Kemerin üst kısmında, batıda Erosların işlendiği bir lahit neredeyse tüm olarak yerinde durmaktadır. Yanındaki ikinci lahit ise 8. yüzyılda Ephesos çevresinden getirilip parçalara ayrılarak friz şeklinde burada kullanılmıştır. Ephesos çevresinden getirilen Roma İmparatorluk Dönemi'ne ait lahdin ön, arka ve yan yüzlerine ait kabartmalar, Troia Savaşı boyunca gerçekleşen konuların farklı kompozisyonlar içerisinde anlatılmasını konu alır. Kabartmalar 1812 yılında İngiliz bir kaptan tarafından yerinden sökülerek İngiltere'ye götürülmüş ve günümüzde Woburn Abbey Sanat Galerisi'nde sergilenmektedir (Fig. 5-6).

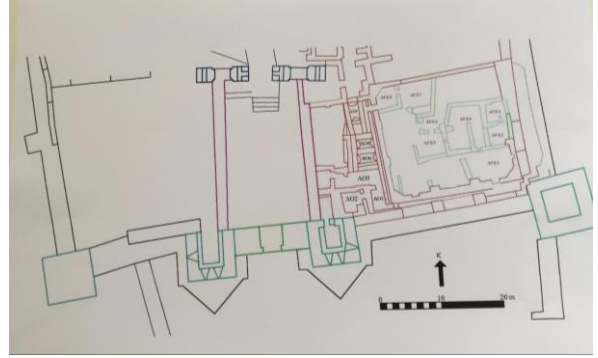

Fig. 4: Takip Kapısı ve Çevresinin Planı

Fig. 5: Takip Kapısı ve Yerinden Sökülen Kabartmalar (1810)

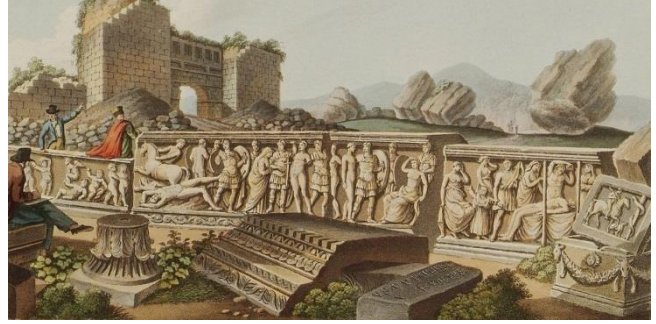

Fig. 6: Takip Kapısı ve Yerinden Sökülen Kabartmalar (Biblioteca Apostolica Vaticana 1810)

Lahit kabartmaları 17. yüzyıldan itibaren Ephesos-Ayasuluk'a gelen batılı seyyahların ilgisini çekmiş, onlar tarafından anlatılmış ve gravürleri yapılmıştır. Ancak bilimsel olarak ilk kez E. Rudolf tarafından Ephesos'un diğer Attik lahit parçaları ile birlikte "Attische Sarkophage aus Ephesos" isimli doktora tezi ve aynı isimli kitabında tanıtılmıştır⁴. 1995 yılında ise S. Rogge tarafından hazırlanan "Die Sarkophage Griechenlands und der Donauprovinsen. Die attischen Sarkophage. Achill und Hippolytos" isimli corpus çalışmasında⁵ ve 2017 yılında C. Kintrup tarafından Attik Ephesos lahitleri kapsamında "Attische Sarkophage aus Ephesos" adlı çalışmasında değerlendirilmiştir⁶. Çalışmamızda söz konusu lahdin tekrar ele alınmak istenmesinin amacı figürlü anlatımlara antik metinler ışığında yeniden ele alıp, 8. yüzyılda önemli bir Hıristiyanlık merkezine girişi sağlayan Takip Kapısı üzerinde ikinci kullanımının nedenlerini sorgulamaktır.

Takip Kapısı Kabartmaları ve Seyyahlar

Takip Kapısı ve kabartmaları ilk defa 1675 yılında J. Spon – G. Wheler ve 1702 yılında J. De Tournefort'un yazı ve gravürlerinde yer almıştır. Tournefort kapı üzerindeki kabartmaların detaylı tanımını ve gravürünü yapan ilk seyyahtır. Bu tasvirlerle dair örnekler aşağıda sıralanmıştır:

⁴ Rudolf 1989, 11-43, Tafel 4 vd.

⁵ Rogge 1995, 49-51. 59-61. 64 f. 67 f. 145 f. Nr. 45.

⁶ Kintrup 2017, 49-60, Kat. 3 Tafel 33-38.

Jakob Spon – G. Wheler, Ekim 1675

Biraz yüksekçe bir yerde bulunan kalenin Bizans komutanlarının eseri olduğu hemen anlaşılıyor. Girişe doğru yer alan kapının eski kalıntılardan inşa edildiği çok açık. Roma tarzı olan ortadaki, diğer ikisinden çok daha iyidir. Bazı seyyahlar, kapı üzerindeki kabartmaların Hıristiyan kahramanları tasvir ettiğini ileri sürmekte ve buna bağlı olarak bu kapıyı Takip Edilenler Kapısı olarak adlandırmaktadır. Bazıları ise bu kabartmalarda, Akhilleus'un arabasının önünde sürüklenen Hektor'un betimlendiğini ve buna bağlı olarak Troia'nın yıkılışının tasvir edildiğini ileri sürmektedir⁷.

Joseph de Tournefort, 1702

... Kalenin birçok kuleyle güçlendirilmiş surlarının göz kamaştırıcı bir yanı yok. Ne var ki güney yönünde, daha eski, çok daha güzel, duvarları Eski Ephesos'un en güzel mermerleriyle kaplanmış başka bir kalenin kalıntıları var.

Eski kalenin çok zevkli bir kapısı halen ayakta. Bu kapıya neden "İdam Kapısı" dendiğini bilmiyorum. Bu kapı, özellikle kemeri üzerinde yer alan üç kabartma ile dikkati çekiyor. Soldaki kabartma ötekilerden daha güzel fakat çok kötü durumdadır. 5 ayak uzunluğunda 2,5 ayak yüksekliğinde olan bu kabartmada, asma yaprakları üzerinde yuvarlanan bir çocuklar (Eroslar) şölenini gösteriyor. Ortadaki kabartma, birinciden 1 ayak daha yüksek ve iki kat daha uzundur. Sağdaki kabartmanın boyu ise hemen hemen aynı ve 4 ayak yüksekliktedir⁸ (Fig. 7-8).

Fig. 7: Takip Kapısı Gravürü (Joseph de Tournefort 1702)

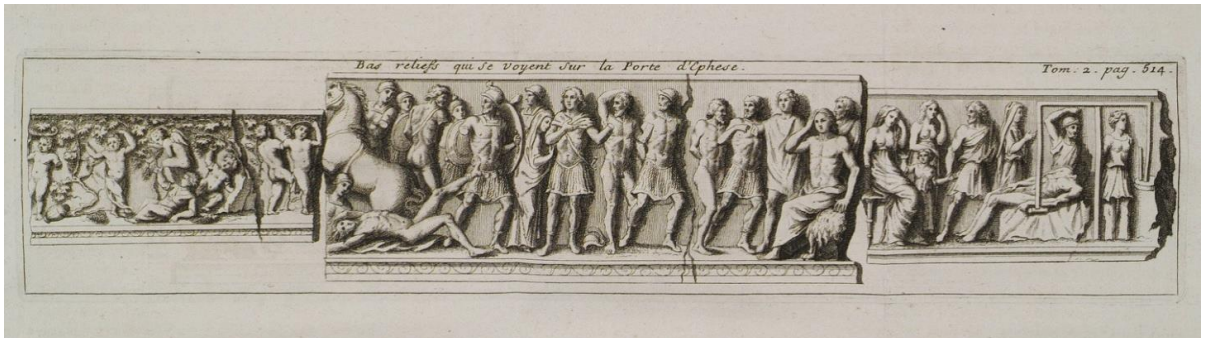

Fig. 8: Takip Kapısı Kabartmaları (Joseph de Tournefort Gravürü 1702)

⁷ Spon 1679, 245-246.

⁸ Tournefort 2013, 255.

R. Chandler, 1764

... Kemerin üzerinde dört adet antik heykel var. Ortadaki ikisi de alto- en mükemmel işçiliğin rölyefi ve anlaşılan aynı tasarım; biri, öyle görünüyor ki, Patroklos'un ölümünü temsil ediliyor; diğeri, açıkça vücudunun Akhilleus'a getirilmesi. Üçüncü de bir ceset sergiliyor; büyük ihtimalle Hektor ve ağlayan kadınlardır. Rölyefte, çok geniş değil ve ayrıca o kadar farklı ki eski ile bağlantılı olarak düşünülebilir, sadece İlyada'ya referans. Bunlar Bay Pars tarafından dikkatlice çizildi⁹.....

M. G. Choiseul-Gouffier, 1782

Üst kısmı bezemeli kabartmalar özenle işlenmiştir. Orta panelde şehirdeki Hristiyanların martyr zannettiği Akhilleus'un arabasının arkasında sürüklenen Hektor'u görebilirsiniz. Bu nedenle bu kalıntılara zulüm kapısı adını vermişlerdir. Her iki yanında da üzümler ile oynayan çocukların yer aldığı Bakhüs Şenliği yer alır¹⁰ (Fig. 9-10).

Fig. 9: Takip Kapısı ve Kabartmaları (M.G. Choiseul-Gouffier Gravürü 1782)

Fig. 10: Takip Kapısı Kabartmaları (M.G. Choiseul-Gouffier Gravürü 1782)

⁹ Chandler 1971, 76.

¹⁰ Choiseul-Gouffier 1842, 318-319.

James (Jacques) Dallaway, 1797

Ayasuluk'ta yamacın başladığı yerde, bir zamanlar kaleye gidişi sağlayan büyük bir kapı vardı. Bu kapı, tamamen Roma tarzında inşa edilmiş ve parlak mermerle kaplanmıştı... Kapının üzerinde üç parçadan oluşan çok güzel bir kabartma yer alıyordu. Muhtemelen Hıristiyanlığın yayılmasıyla birlikte Ephesos'tan buraya getirilmişti. Ortadaki kabartmada Akhilleus'un cesedinin taşınması tasvir edilmiş ve sağdaki bölümde bu kabartmanın devamı vardı¹¹.

Louis Nicolas Philippe Auguste Forbin, Ekim 1817

Mermerden inşa edilmiş olan Takip Kapısı, kemerlerden oluşturulmuş ve yakınlarında daha yakın döneme ait yapı kalıntıları söz konusudur. Ben bu kalıntıların Roma Dönemi'ne ait olduğu izlenimini edindim. Kapının üzerinde düzensiz olarak yerleştirilmiş iki kabartma bulunuyordu. Bu iki kabartmadan birisi olan ve Hektor'un ölümünü tasvir eden kabartmayı İngilizler yerinden sökerek götürmüşlerdir. Fakat sökme işini o kadar beceriksizce yapmışlar ki, Aşil'in zafer arabası ve Hektor'un beden kabartması yerinde kalmıştı. Ben de diğer kabartmayı yerinden sökmeyi denedim. Fakat ip ve alet gerekli olduğu için bu işten vazgeçmek zorunda kaldım.

Oldukça iyi durumda kalmış olan bu kapının resmini yapmakta olduğum sırada meydana gelen bir deprem kapının yıkılmasına yol açtı¹² (Fig. 11).

Fig. 11: Takip Kapısı ve Akhilleus Lahit Kabartmalarından Kalan Hektor'un Cansız Bedeni (Louis Nicolas Philippe Auguste de Forbin 1817-1818)

¹¹ Dallaway 1797, 225.

¹² Forbin 1819, 61.

Hermann von Pückler-Muskau, 1839

Kaleye giden yoldaki kapının üzerinde İlyada'dan esinlenerek yapılan 4 adet antik dönem kabartması yer almaktaydı ve Chandler de bunları görmüştü. Bana söylendiğine göre, bir İngiliz kaptan 3 yıl önce bu kabartmaları Albion'a götürmüştü. Bu tür hazinelerin yavaş yavaş kişilerin eline geçiyor olması ve büyük kitlelerin bunlardan mahrum kalması tam bir felakettir. Fakat olay yeteri kadar ironiktir. Her şeyden önce sanat alanında en az yeteneği olan ve sanatı meydan okumanın bir aracı olarak gören ulus, bu sanat hazinelerini toplamaktadır. Örneğin, sanat konusunda büyük yetenekleri olan ve bu yeteneklerini az-çok devam ettiren İtalyanlar, kendi hazinelerini yoksulluk nedeniyle zenginlerin doymak bilmez iştahlarına peşkeş çekmektedirler¹³.

Julius Seiff, Nisan 1872

Tren istasyonunun batısında, zirvesinde Aziz Lukas Kalesi bulunan bir tepe yükselmektedir. Her türden kalıntı parçasını aşarak, güneye bakan ve kentin eski kalıntılarından inşa edilen bir kapıya gelinmektedir. İki kenarında dört köşe uzantıları olan kapının kemeri üzerinde meyve sepetleriyle dans etmekte olan çocukların tasvir edildiği bir kabartma yer alıyordu. Seyyah Chandler 1764 yılında burada, Patroklos'un öldürülmesini ve ölüsünün Akhilleus'un önüne getirilmesini tasvir eden iki büyük kabartma görmüştü. Bu kapıdan başlayan surlar, tüm zirveyi çepeçevre dönmekteydi ve bu alan içinde yapı kalıntıları, yıkıntılar ve yabancı bitkiler yer almaktaydı¹⁴.

E. J. Davis, 1872

... Tepenin yukarısındaki kale İzmir (Smyrna) Kalesi'ni andırıyordu, fakat ilgi çekici bir yanı yoktu. Kalenin etrafı taş yığınları ve mermer parçalarıyla çevriliydi. Tepenin zirvesini bir duvar çevreliyordu ve büyük giriş kapısı buradaydı. Burada insanın kafasını karıştıracak şekilde her çeşit malzeme kullanılmıştı; mermer ve kireçtaşı blokları, sütun parçaları, sütun başlıkları, kabartmalar, kaideler vb. ele ne geçtiyse kullanılmıştı. Bazıları iyi durumda olan birçok yazıt da aralara sıkıştırılmıştı. Dr. Chandler'in sözünü ettiği, giriş kapısının üzerinde bulunan bazı antik heykeller birkaç yıl önce oradan sökülüp alınmıştı. Fakat kapının çeşitli bölümlerinde ve payandalarda, çoğunlukla lahitlerden alınan ve sanatsal açıdan düşük değerde birkaç alçak kabartma vardı¹⁵. ...

Akhilleus Kabartmalı Lahit Parçaları

Ephesos çevresinden getirilen Roma İmparatorluk Dönemi'ne ait Attika tipi lahdin tüm yüzlerinde Troia Savaşı ile ilgili sahneler konu edilmiştir. Sahnelerin ana teması Hektor'un ölümüne neden olan olay ve sonrasında gelişen konuların hikayeci bir anlatımıdır. Lahdin kısa yan yüzünde Patroklos'un ölümünü öğrenen Akhilleus, diğerinde ise Akhalı askerler; ön yüzünde Akhilleus tarafından öldürülen Hektor'un cansız bedenine yapılan saygısızlık ve oğlunun cansız bedenini almak için Akhilleus'a yalvaran Priamos; arka yüzünde ise Hektor'u kurtarmak için hediyelerin hazırlanması ve Iliupersis sahnesine yer verilmiştir.

Akhilleus Lahdi'nin ön ve arka yüzleri (Ephesos A) 2.70x1.15 m, yan yüzleri ise 1.25x1.15 m'dir.

¹³ Muskau 1839.

¹⁴ Seiff 1875, 368-369.

¹⁵ Davis 2006, 22.

Lahdin üst bölümü *kyma recta* profil ile bitirilmiştir. Ön ve bir kısa yüzde bu profil üzerine akanthus yaprak bezemeleri işlenirken arka yüzü ve bir kısa yan yüzünde boş bırakılmıştır.

Ön yüzde, İlyada'nın yirmi ikinci ve yirmi dördüncü bölümlerinde anlatılan ve iki farklı zamanda gerçekleşmiş; fakat birbiri ile alakalı iki olay konu edilmiştir. Destanın en trajik konularından birisi olan Hektor'un, Akhilleus tarafından öldürülmesi ve ölüsüne yapılan saygısızlık sonrası Hektor'un babası yaşlı Priamos'un, Akhilleus'a yalvarıp Hektor'u geri istemesi sinematografik bir anlatım ile verilmiştir¹⁶ (Fig. 12-13).

Ön yüzün sol yanında hareketli bir savaş sahnesi yer alır. Sahnenin ana konusu savaş alanında Akhilleus tarafından öldürülen Hektor'un, Akhilleus'un at arabasının arkasına bağlanmasıdır. Sol köşede zırhlı Akhalı bir asker göze çarpar. Askerin dizlerinden itibaren bacakları, omuzlarından itibaren kolları kırıktır. Asker ayakta ve sağ bacağını sağ yanına atmış, gövdesiyle bu yöne doğru eğilmiş hareket halindeyken başını solunda yer alan ata doğru çevirmiştir. Askerin kolları kırıktır ve sol yanından itibaren lahit üzerine sökülme esnasında verilen zarar neticesinde hareketi tam olarak izlenememektedir. Ancak Akhilleus'un şaha kalkmış atının önünde yer alması ve ata doğru bakması onun, atı zapt etmeye çalışırken betimlendiği izlenimini vermektedir. Asker kas detaylı bir zırh ve zırhın üzerine ise *khlamys* giymiştir. Zırhın alt kenarı kasıklardan hafif düz gelerek pubis bölgesine doğru yarım daireye yakın bir form çizen iki şerit ile bitmiştir. Bu iki şeridin bittiği alandan dizlerin üzerine doğru inen koruyucu *pteryges* şeritleri ve zırhın altına giymiş olduğu tunik ince küçük bir detay ile gösterilmiştir. Zırh üzerine sağ omuz üzerinde yuvarlak bir broş ile tutturulmuş ve göğüs boşluğuna doğru yuvarlak bir hat oluşturarak sol omuz üzerine atılan ve ön bölümünde birbirini kesen kıvrımlara sahip *khlamys* giymiştir. *Khlamys*in ucu sol omuz üzerinde ve boynun hemen altında üst üste katlanmalar oluşturmuştur. Askerin sola çevirdiği başında sorguçlu miğferi yer alır. Ensede ve kulağın ön bölümünde miğferin altından çıkan saç detaylarına yer verilmiştir.

Fig. 12: Akhilleus Lahdi Ön Yüzü: Akhilleus'un Hektor'u Atlı Arabaya Bağlaması ve Priamos'un Akhilleus'a Yalvarışı (Sebastia Giralto/Flickr)

¹⁶ Koch tek bir yüz üzerinde birden çok konu işlenen örneklerin Attika lahitlerine özgü olduğunu bildirir. Bkz. Koch 2001, 141.

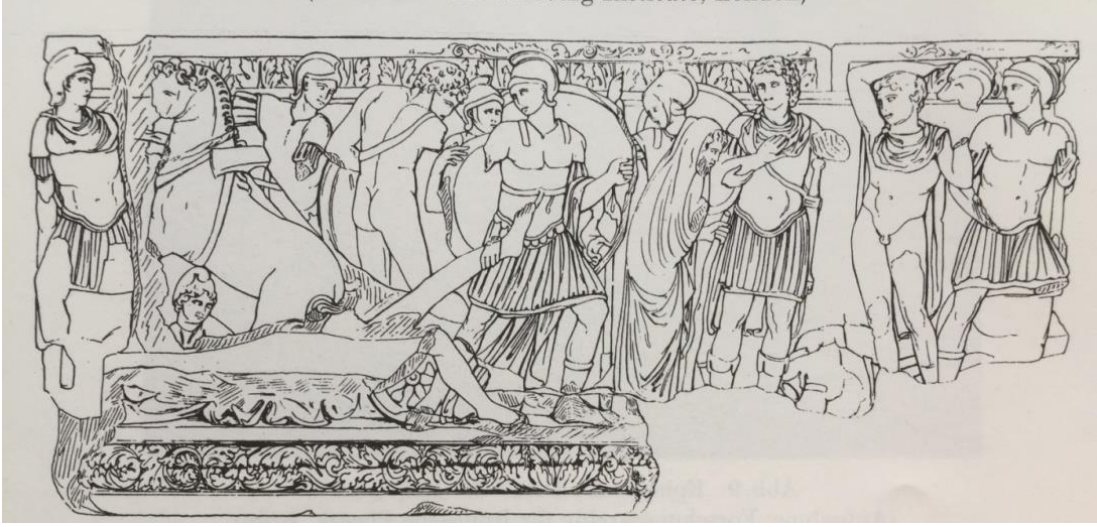

Fig. 13: Akhilleus Lahdinin Ön Yüzü: Hektor'un Ayaklarının Bağlanması ve Priamos'un Akhilleus'a Yalvarışı (C. Robert 1891, ASR, 3, 549 Abb. 47d)

Askerin hemen solunda Akhilleus'un atı şaha kalmış bir şekilde sol profilden verilmiştir. Atın bacakları, arkasında yer aldığı arabası ve gözlerinden itibaren ağız ve burun bölümü kırıktır. Fakat sol gözünün hemen yanından geçen bant detayı sayesinde atın gеме vurulmuş olduğu anlaşılmaktadır. Atın ön bacakları arasından geçirilen kayışlar ve yelelerinin bitiminde yer alan takımlar, arkasında Hektor'un ölüsünü çekecek olan arabanın varlığını göstermektedir. Ayrıca zeminde Hektor'un sağ bacağı arasında tekerleğin bir bölümü görülebilmektedir. Şaha kalkmış atın altında bir askerin sadece başı ve sol omzunun bir bölümü görülmektedir. Askerin başında yer alan Phryg başlığı onun Troialı olduğunu vurgular niteliktedir. Atın hemen arkasında sadece üst gövdesi görülen ve sol kolu korunamamış Akhalı bir asker yer alır. Askerin vücudu üst gövdesinden sağına doğru burkulmuştur. Sağ kolu, sağına doğru atın başını kontrol edersine uzatılmış; dirsekten yukarısı kırık olan sol kolu vücudunun önünden sağa doğru yani atın üzerine doğru yönlendirilmiştir. Sağ omuz ve kol detaylarında görülen zırh ve koruyucu omuz bantları sayesinde askerin zırhlı olarak betimlendiği açıktır. Başında sorguçlu miğferi olan asker sol aşağıya doğru yani Akhilleus'un yaptığı işe dikkatli bir şekilde bakmaktadır. Akhalı askerin hemen yanında sırtından çıplak olarak 3/4 bir dönüşle betimlenmiş bir asker yer alır. Dizlerinden yukarısını görebildiğimiz askerin vücut ağırlığını sol bacağı taşır, sağ bacağı ise dizden bükülerek bir adım mesafesinde ileriye atılmıştır. Sağ kolu omzundan itibaren kırıktır. Sol kolu dirsekten bükülerek hafifçe geriye atılmış ve kendi önüne uzatılarak sol yanında içe dönük kenarları görünen kalkanını tuttuğu anlaşılmaktadır. Sağ omzu üzerinden geçirilen kılıç kayışı omzundan sol beline doğru yönlendirilmiştir. Başını sağ omzu üzerinden, sağına doğru iyice eğmiştir. Saçları kısa bukleli olarak taranmıştır. Çıplak askerin hemen sağında kompozisyonun ana kahramanı olan Akhilleus yer alır. Hemen solunda yerde sadece bacaklarının bir bölümü korunan Hektor'un cansız bedeni görülür¹⁷.

Akhilleus ayakta, savaş kıyafetleri içinde Hektor'un sol bileğinden sıkıca tutmuş ve havaya kaldırmış şekilde betimlenmiştir. Sağ kolu omzundan itibaren, sağ ayağı

¹⁷ Louis Nicolas Philippe Auguste tarafından 1817-1818 yılında yapılan Takip Kapısı gravüründe lahdin kapıdan sökülüp götürüldüğü halde Hektor'un çıplak cansız bedeninin hala kapı üzerinde olduğu görülmektedir. Fakat günümüzde bu parça kayıptır.

parmaklarının üzerinden ve sol bacağı ise baldırının hemen altından kırıktır. Kahraman, Hektor'un bacağına asılırken destek almak amacıyla vücudunu soluna doğru döndürmüştür ve sol bacağına yana doğru dizden bükerek uzatmıştır. Sol bacağı dizden kırık olmasına rağmen vücudun duruşundan ve sol bacağın geliş açısından, sol ayağın tamamen zemine basarak güç aldığı anlaşılmaktadır. Hektor'un sağ bacağı arkasında gösterilen, Akhilleus'un sağ bacağı sağına doğru iyice açılmış sağ ayağının korunmuş olan üst bölümünden, parmak uçlarıyla vücudunu dengelediği anlaşılmaktadır. Ayaklarında askeri botlarının olduğu baldırlarına şerit şeklinde işlenmiş detaylardan anlaşılmaktadır. Sol kolu dirsekten bükülerek yukarıya kaldırılmış ve boynunun üzerinden kalçasının altına doğru inen yuvarlak kalkanını tutmaktadır. (Bu kalkan ayrıca ön yüzde işlenen iki farklı konunun sınırını da oluşturur.) Sağ kol, omzun hemen altından kırık olsa da Hektor'un bileğini tutan elinden gidiş yönü anlaşılabilir. Belini bir şerit şeklinde saran ve göbek deliğinin hemen üzerinde düğüm oluşturan *cingulum*lu bir zırh giymektedir. Zırhın *epomides*leri (omuz bandı) göğüslerinin üzerine kadar inmektedir. Zırhın alt kenarı ince bir şeritle son bulmuş ve şeritleri altından *pteryges* rozet bölümü kısa dalgalar şeklinde işlenmiştir. *Pteryges* rozet bölümü altında dizlerinin üzerine doğru inen koruyucu *pteryges* şeritleri vücudun konumuna göre sol bacağın üzerinden sağa doğru düşürülecek şekilde işlenmiştir. Zırhın altından giymiş olduğu tunik ince küçük bir detay ile belirtilmiştir. Zırhın üzerine atmış olduğu *khlamysi* kalkan tutan sol kolu üzerine tomar halinde atılmış ve sağ ayağının altına gelecek şekilde bacaklarının arasından gergin bir şekilde çekilmiştir. Yüzü tahrip olmuştur fakat sağına doğru çevirmiş olduğu başından bakışlarını yerde yatan Hektor'a dikmiş olduğu anlaşılmaktadır. Başında sorguçlu miğferi yer alır. Saç detayları miğfer altından gösterilmemiştir.

Fig. 14: Akhilleus'un Hektor'u Bağlaması Detay (Sebastia Giralt/Flickr)

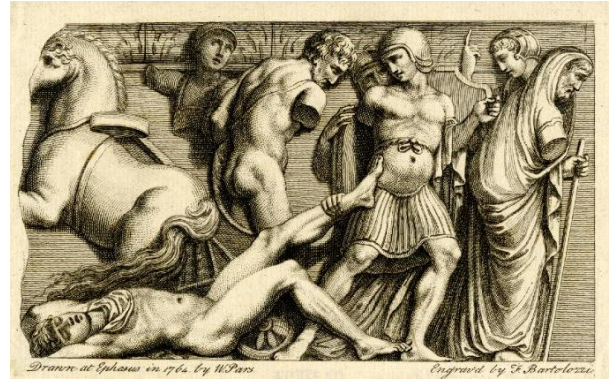

Fig. 15: Akhilleus'un Hektor'u Bağlaması Detay Gravür

Burada akla gelebilecek bir soru Hektor'un bağlanmak üzere mi yoksa çözülmek üzere mi olduğudur. Ana konunun çevresinde yer alan askerlerin savaş teçhizatları ile hareketli bir şekilde betimlenmeleri, Akhilleus'un kalkanını hala takıyor olması gibi detaylar olayın Hektor'un henüz öldüğünü ve ayaklarının bağlanmak üzere olduğu izlenimini oluşturur. Akhilleus, Hektor'u öldürmüştür ve İlyada'da anlatılan iki ayağını topuk ile bilek arasından delerek arabaya bağladığı sahne gösterilmektedir¹⁸ (Fig. 14-15).

Akhilleus'un arkasında, kendi kalkanının arkasına yerleştirilmiş; başı, sağ omzunun bir bölümü ile sağ kolu ve kalkanını tutan sağ elini görebildiğimiz

¹⁸ Hom. II. XII. 395-399: "Tanrısal Hektor için düşündü kötü şeyler. İki ayağını topukla bilek arasından deldi, kayışlar geçirdi deliklerden, bağladı arabaya, başı bıraktı yerde sürüklensin diye, sonra atladı arabaya ünlü silahlarıyla."

sorguçu miğferi ile Akhalı bir asker yer alır. Askerin başı soluna doğru döndürülmüş ve bakışları Akhilleus'un arkasına yönlendirilmiştir.

Ön yüzün sağ bölümü ise daha durağan hareketler ile işlenmiş olan Priamos'un Akhilleus'a yalvarma sahnesidir. Hektor'u öldürmesinin ardından ona olan öfkesini bir türlü yenemeyen Akhilleus'un Hektor'un cesedine belirli aralıklarla yaptığı saygısızlık tanrıların isteği üzerine son bulmuştur (Hom. Il. XXIV. 64-77). Zeus, Hermes'in yardımıyla Priamos'u değerli hediyeler ile birlikte Akhilleus'un çadırına gönderir¹⁹. Yaşlı Priamos, Akhilleus'u gördüğünde onun ellerini öperek oğlunun cenazesini almak için yalvarır (Hom. Il. XXIV. 477-481). Sahnede Akhilleus ayakta, zırh ve *khlamys* giymiş olarak betimlenmiştir. Kahramanın ayakları baldırlarının hemen altından ve omzundan kırılmış olan sol kolu eksiktir. Ayaklarında askeri botlarının olduğu baldırlarında bir bölümü korunmuş olan bant şeklinde işlenmiş detaylardan anlaşılmaktadır. Kas detaylı bir zırh giymiştir. Zırhın alt kenarı kasıklardan hafif düz gelerek pubis bölgesine doğru yarım daireye yakın bir form çizen iki şerit ile bitmiştir. Zırh alt profilinin altında dizlerinin üzerine doğru inen koruyucu *pteryges* şeritleri ve zırhın altından giymiş olduğu tunik ince küçük bir detay ile gösterilmiştir. (Bu zırhı Hektor'u bağlarken giymiş olduğu zırhtan *pteryges* rozetlerinin bulunduğu alanın olmaması yönüyle ayrılır). Zırhın üzerine sağ omzu üzerinden sol beline doğru göğüslerinin arasından geçirilerek indirilen kılıç kayışı asılmıştır. Sol belinin ve sol kolunun arasından kabzası ve bir bölümü görülen kılıcı kayışa takılı olarak verilmiştir. Sağ omuz üzerinde yuvarlak bir broş ile tutturulmuş, göğüs boşluğuna doğru yuvarlak bir hat oluşturarak sol omuz üzerine atılan ve ön bölümünde kanallı kıvrımlar oluşturan bir *khlamys* giymiştir.

Khlamys sırtından arkaya doğru dizlerine kadar inmektedir. Kırık olan sol kolu korunan küçük bir bölümünden anlaşıldığı kadarıyla hafifçe sola yukarı doğru kaldırılmıştır. Sağ kolu dirsekten bükülmüş sağ avuç içi karşıya bakacak şekilde göğsüne doğru kaldırılmıştır. Sağ ön kolun hemen ortasında Priamos'un sağ eli görülür. Akhilleus bu hareketiyle elini öpmek isteyen Priamos'tan elini kaçıır. Baş hafifçe sağına çevrilmiş bakışlarını uzak boşluğa dikmiştir. Akhilleus ve Priamos'un ikonografisi İlyada'da anlatılan satırların birebir görselleştirilmiş hali gibidir²⁰ (Fig. 16).

Fig. 16: Priamos'un, Hektor'un Ölüsünü Almak İçin Akhilleus'a Yalvarışı ve Getirdiği Hediyeler (Sebastia Giralt/Flickr)

Yüzü tahrip olmuş olan kahramanın bu sefer başında miğfer yer almaz. Saçları kısa kabarik bukteleler halinde işlenmiştir. Sağında ise zayıf, yaşlılığın etkisini göstermek

¹⁹ Bu hediyeler İlyada'da detaylı olarak listelenir: "...on iki tane çok güzel ruba, on iki tane düz battaniye, bir o kadar kilim, on iki ak keten çarşaf, on iki gömlek. On ölçek altın tartıp ayırdı, iki parlak üçayak ayırdı, dört de leğen, değer biçilmez çok güzel bir sağrak ayırdı..." bkz. Hom. Il. XXIV. 229-234.

²⁰ "Oğlumu öldürenin ağzına uzatıyorum elimi. Yaşlı Priamos böyle dedi, babasına ağlamak isteği uyandırdı Akhilleus'ta. Elinden tuttu, yavaşça etti ihtiyarı. İkisi de daldılar anılara" bkz. Hom. Il. XXIV. 506-509.

istercesine dizlerinden bükülerek öne doğru eğilmiş ve sol elinde destek almak için tuttuğu kıvrık dallı bastonuyla Priamos yer alır. Sağ profilden betimlenen Priamos'un bileklerinin hemen üzerinden ayakları ve dirsekten bükülmüş olan sağ kolunun bir bölümü kırıktır. *Hymation*unu başına kadar çekmiştir. Yaşlılığını vurgularcasına sakalları ve başının üzerindeki *hymationun* altından düz şekilde alnına inen saçları işlenmiştir. Başını aşağıya doğru indirmiş, sağ kolunu dirsekten bükerek yukarıya kaldırmış ve Akhilleus'un sağ elini öpmek için uzanmaya çalışmaktadır.

Priamos'un arkasında başı, sağ omzu ve göğsünün bir bölümü ile mızrağına dayanmak için yukarıya kaldırılmış sağ eli ve sol omzuna atılmış kalkanının bir bölümü görünen Akhalı asker yer alır. Vücudu cepheden işlenen asker miğfer giymiş ve başını sağına yere bakacak şekilde döndürmüştür. Asker önünde gerçekleşen yalvarma sahnesine ilgisiz olması onun olayla ilişkisinin olmadığını bir açıklaması gibidir.

Akhilleus'un solunda ayaklarının dibinde muhtemelen Priamos'un getirdiği hediyeler yer alır. Fakat günümüzde bu alan oldukça tahrip olduğu için net olarak hediyeler anlaşılamamaktadır. Hediyelerin sol yanında Akhilleus ile arasında bir boşluk bırakılarak mesafe oluşturulmuş; ayakta, sadece *khlamysi* ile betimlenen çıplak Akha askeri yer alır. Askerin sol kolunun bir bölümü ile sağ bacağı dizin hemen üzerinden, sol bacağı ise dizlerinin hemen altından kırıktır. Asker rahat bir pozisyonda sağ bacağından destek alarak durmaktadır. Sol bacağı dizden bükülerek öne atılmış dinlenme eylemini destekler. Sağ kolu başının yanına yukarıya doğru kaldırılmış ve dirsekten 90 derece bükülerek başının üzerinden geçirilmiştir. Sağ eliyle başındaki miğferini çıkarmış, bu hareket sol kolun da yukarıya kaldırılarak sağ elin olduğu yöne çevrilmesi ile desteklenmiştir. Başını sağına doğru çevirmiştir. Sağ omuz üzerinde muhtemelen bir broş ile tutturulmuş ve göğüs boşluğuna doğru indirilerek sol omuz üzerine atılan ve sırtından kalçalarına kadar inen bir *khlamys* giymiştir.

Çıplak Akhalı askerinin hemen yanında ve ön yüzün sağ köşesini oluşturan alanda, sol köşedeki Akhalı askerinin aksi hareketleri ile betimlenen Akhalı asker yer alır. Askerin sağ bileğinden itibaren sağ ayağı ve sol dizinin üzerinden sol bacağı, omzundan itibaren sol kolu ve bileklerinden itibaren sağ kolu kırıktır. Asker ayakta ve sol bacağına sol yanına atmış, gövdesiyle bu yöne doğru eğilmiş bir hareket halindeyken sağ bacağı düz bir şekilde geriye doğru uzatılmıştır. Sağ kolu dirsekten bükülerek kasığın üzerine doğru yerleştirilmiştir. Başını sağına doğru merkezde yer alan ana konuya çevirmiştir. Asker kas detaylı bir zırh giymiştir. Zırhın alt kenarı pubis bölgesine doğru yarım daireye yakın bir form çizen tek şerit ile bitmiştir. Bu şeridin altındaki alandan dizlerin üzerine doğru inen koruyucu *pteryges* şeritleri ve zırhın altından giymiş olduğu tunik ince küçük bir detay ile gösterilmiştir. Askerin sağına doğru keskin bir şekilde çevirdiği başında sorguçlu miğferi takılıdır.

Lahdin arka yüzü iki parça halinde korunmuştur, iki parça arasında ise eksik bir alan bulunur. Arka yüz üzerinde trajik iki farklı konu anlatılmıştır (Fig. 17). Arka yüzün tam ortasında Hektor'un cansız bedeninin tartıldığı bir terazi yer alır. Sahnenin zeminine kurulan terazi, sahnede yer alan diğer figürlerin boyları ile eşit uzunluktadır. Sağ ve solundan uzanan kolları kefeleri taşımaktadır. Terazinin ağır basan sol kefesi üzerinde tanrıların nihai kararı sonucu Akhilleus tarafından öldürülmüş olan Hektor'un çıplak cansız bedeni yer alır. Hektor'un üst gövdesi sol kalçası ile desteklenerek izleyiciye doğru döndürülmüş, kolları vücudunun iki yanına yerleştirilmiş ve başı cansızlığın etkisiyle aşağıya doğru düşmüştür. Sol kalçanın desteği ile vücudun soluna döndürülmesi sonucu sağ kalça sola göre daha

yukarıda gösterilmiş ve bacaklar dizden bükülerek aşağıya doğru sarkmış, yan yana duran ayakları havada kalmıştır. Lahdin arka yüzünün sol yanı, terazinin sol kefesinin hemen yanından kırılmıştır. Kırık olan bu alanda sırtı sağ kefeye doğru dönük bir figür görülmektedir. Figür *hymationun* aşağıya doğru gelen kıvrımlarından ve vücudunun kambur olarak almış olduğu şekilden anlaşıldığına göre başa doğru çekilerek vücuda dolanmıştır. Bu yönüyle figür lahadin ön yüzünde betimlenmiş olan yaşlı Priamos'un arka yüzde de yer aldığını gösterir. Sağ profilden ayakta betimlenmiş olan Priamos korunan alandan anlaşıldığı kadarıyla hareket halinde betimlenmiştir. Topuk bölümü korunan sağ ayağı ile zemine tamamen basmış ve sağ bacağın aldığı konum ve *hymationun* sağ arka bacak üzerinde oluşturduğu kıvrımlardan anlaşıldığına göre, sol bacağı ile adım atmak üzeredir. Priamos'un vücudunun üzerinden kırılan parçanın eksik olan yüzeyinde bir figürün olduğu arka yüzün çok az korunabilen sağ köşesinden anlaşılmaktadır. Bu alanda muhtemelen zırhlı bir asker yer almaktaydı. Askerin çok az korunan sol omuz ve tamamı korunan sol kol detayından onun zırh giydiği kollarının üzerine düşen omuz bantlarından anlaşılabilir. Asker sol kolunu dirsekten bükerek yukarı kaldırmış ve bu eliyle bir mızrak tutmaktadır.

Fig. 17: Akhilleus Lahdinin Arka Yüzü: Iliupersis ve Hediyelerin Hazırlanması (Sebastia Giralt/Flickr)

Arka yüzün tam ortasına kurulmuş olan terazinin ayağı ve kefeleri arasında dikdörtgen alanlar oluşturulmuş ve bu alanlara iki farklı figür yerleştirilmiştir. Sağ kefe yönünde oluşturulan dikdörtgen alanda ve Priamos'un tam arkasında zırhlı ve Phryg başlığı takmış bir Troialı asker yer alır. Askerin vücudu cepheden gösterilirken başıyla soluna doğru dönmüş ve sol bacağıyla sola doğru adım atar şekilde hafif yana uzatmıştır. Sağ bacağı terazinin ayağının arkasında kalmış izleyiciye açık değildir. Asker *epomidesleri* (omuz bandı) göğüslerinin üzerine kadar inen kaslı bir zırh giymiştir. Zırhın alt kenarı kasıklardan hafif düz gelerek pubis bölgesine doğru yarım daireye yakın bir form çizen tek şerit ile bitmiştir. Zırh alt profiline altında dizlerinin üzerine doğru inen koruyucu *pteryges* şeritleri ve zırhın altından giymiş olduğu tunik ince küçük bir detay ile gösterilmiştir. Zırh sol kol üzerinden anlaşıldığı kadarıyla omuzları da koruyan bir forma sahiptir. Zırhın omuz detayının altından ise dirseklere kadar inen deri bantlar izlenebilmektedir. Sol

kolunu dirsekten bükerek yukarıya doğru kaldırmış ve elinde onun sola doğru yönelmesine yardım eden bir mızrak tutmaktadır. Sağ kolu ise dirsekten hafifçe bükülerek vücuda yapışık bir şekilde karnın altına doğru yerleştirilmiş ve elinde ucu koltuk altına doğru kaldırılarak kabzasını tuttuğu bir kılıç taşımaktadır.

Sol kefe yönünde oluşturulan dikdörtgen alanda ise doğulu giysileri ve Phryg başlığı ile Troialı bir erkek yer alır. Zırhlı Troia askeri gibi soluna doğru atak yapar şekilde betimlenmiştir. Troialı erkek soluna doğru sol bacağı atak yapar şekilde öne doğru atmış ve sağ ayağı sağlam bir şekilde yere basmaktadır. Sağ bacağı ise adımını tamamlamak üzere parmak uçlarından destek alarak yükselmektedir. Bu hareketi vücudunun $\frac{3}{4}$ oranında soluna döndürülmesi ile pekiştirilmiştir. Her iki kolu dirseklerden bükülerek havaya kaldırılmış, sağ kolu başın üzerinden geçirilerek başın ön bölümüne uzatılmış sol kolu ise dirsekten bükülerek ellerinde tuttuğu nesneyi taşımaktadır. Bu nesne korunabilen alanlardan anlaşıldığı üzere bir zırh olmalıdır. Phryg başlığı altında saçları düz olarak taranmış olan Troialı sakallı olarak betimlenmiştir

Troialı erkeğin arkasında ise ayakta sağ profilden verilmiş bir kadın yer alır. Kadın sol kolu üzerinden anlaşıldığı kadarıyla kollu bir *khiton* ve onun üzerine üzüntüsünü belli eder şekilde bir ucunu başının üzerine çekerek örttüğü *hymation* giymiştir. Sol kolunu dirsekten bükerek bir şey anlatmak istercesine yukarıya doğru kaldırmış ve elini hafifçe açmıştır. Kadının yaşlığı yanakları üzerindeki derinin kırışıklarından anlaşılmaktadır. Bu yönüyle kadın Primos'un karısı Hekabe olmalıdır.

Arka yüze ilk bakıldığında Zeus'un terazisinin sol kefesinde cansız bedeni ile yatmakta olan Hektor göze çarpsa da çevresindeki figürler Hektor'a ilgisiz olarak farklı işlere yoğunlaşmışlardır. Ayrıca sahne ortasında Hektor'un cansız bedeni ve çevresinde Troialılar olsa da İlyada'da Hektor'un cenazesi başında tutulan yasın betimlerinden oldukça uzaktır. Homeros'a göre, Hektor'un cansız bedeni sarayda bir döşek üzerine yatırılmış ve çevresinde ağıt yakan ozanlara, Andromakhe, Hekabe ve Helene göz yaşları içinde eşlik etmektedir (Hom. Il. XXIV. 719-777). Bu yönüyle Zeus'un terazisinde tartılmakta olan Hektor sahnede alegorik bir anlam ifade ediyor olmalıdır. İlyada'da, Zeus'un altın terazisinde gelecekları tartılan Akhilleus ve Hektor sahnesinin farklı bir anlatımı ile karşılaşmaktayız. Homeros yirmi ikinci kitabında, Akhilleus'un intikam almak için Hektor'u kovaladığı bölümde sonucu belirlemek için tanrıların başvurduğu yöntemi şu şekilde anlatır: “*Bir altın terazi kurdu baba tanrı, acıklı ölümün iki tanrıçasını koydu kefelere, biri Akhilleus'unkiydi, biri at sürücüsü Hektor'unki, ortasından tuttu kaldırdı teraziye, ağır bastı, Hektor'un kara günü, kefe düştü yuvarlandı Hades'e dek.*” Bu anlatım lahit üzerinde bir terazinin kurulması ile izleyiciye kararın tanrılardan geldiğini gösterircesine belirtilmiştir. Ayrıca terazinin sol kefesinde Hektor'un cansız bedeni yer alırken sağ kefesinde kalın silindirik bir nesnenin tartılmakta olduğu görülmektedir. Bu betimleme Hektor'un son nefesini vermeden önce Akhilleus'a cansız bedenini ailesine teslim etmesi için yalvarırken Akhilleus'un ağzından dökülen sözleri akla getirir, “*Getirseler bana kurtulmalığının on katını yirmi katını, tartsalar şurada, daha çok veririz deseler, Dardanosoğlu altın koysa teraziye senin ağırlığınca, döşegine yatırıp ağılamayacak sana, seni doğuran.*” (Hom. Il. XXII. 350-353). Ayrıca Priamos Akhilleus'a götürmek için hediyeleri hazırlarken, “*on ölçek altın tartıp ayırdı.*” cümleleri ile birlikte değerlendirildiğinde bu sahnenin yorumlanması netlik kazanır. Arkada Hektor'un cansız bedenine ilgisiz olarak bir hazırlık halinde olan Troialıların hediyeleri Akhilleus için hazırlamak üzere olduklarını gösterir. Sahnedeki zırh taşıyan Troialı da muhtemelen bu zırhı hediyeler arasına taşımaktadır.

Lahdin arka uzun kenarının sol bölümünde ise trajik başka bir konu yer almaktadır. Sağ köşede altlıklı bir koltuk üzerinde sağ kolundan destek alarak $\frac{3}{4}$ oranında izleyiciye döndürülerek oturtulmuş bir kadın yer alır. Kadının sağ bacağı dizden bükülerek hafifçe geriye atılırken parmak uçları ile zemine basmaktadır. Sol bacağı ise hafif önde kalmış ve sol ayağı koltuğun altına basmaktadır. Böylelikle alt bölümde bir derinlik oluşturulmuştur. Kadın göğüs altından bir kemerle tutturulmuş ve göğüs üzerine V şeklinde kıvrımlar oluşturularak inen bir *khiton* giymiştir. *Khiton* üzerinde ise bir *hymation* yer alır. *Hymationun* uçları bacaklar üzerine yayılan geniş bir tomar yaparak sağ kalçası üzerinde sırta doğru yükselmiş ve sağ omuz üzerinde başının üzerine atılmıştır. Kadın dirsekten bükerek yukarıya kaldırdığı sol eliyle *hymationun* ucunu tutmuş ve yüzüne doğru çekmektedir. *Hymationun* altından saçları bukleler şeklinde omuzlarının üzerine taranmıştır. Başı aşağıya doğru eğilmiş olan kadının bakışları dizlerinin önünde yer alan küçük çocuğa çevrilmiştir. Kadının sol bacağının arkasında göğsünden yukarı ve sol bacağın hemen önünde doğulu tarzda uzun kollu giysisinin bir bölümü görünen küçük bir çocuk yer alır. Çocuğun vücudu cepheden gösterilmiş, Phryg başlığı takılı olan başı hafifçe sağa döndürülerek yukarıya kaldırılmış ve bakışları koltukta oturan kadına yönlendirilmiştir. Çocuğun solunda onu kolundan sıkıca kavramış olan Odysseus yer alır ve çocuğu kendine doğru çekerken çocuk sağ eliyle koltukta oturan kadına veda etmektedir. Bu kompozisyon Iliupersis'ten bir sahnedir. Koltukta oturan Hektor'un yaşlı karısı Andromakhe ve önünden çekiştirilerek alınan çocuk ise Hektor'un oğlu Astyanax'tır. Çocuğu surlardan atmak²¹ için annesinden koparan kahraman ise açık bir şekilde *exomisi* ve başındaki *pilosu*yla Odysseus'tur. Kahramanın üst vücudu cepheden, sol bacağı ve başı profilden verilmiştir. Odysseus, çocuğu sola doğru çekerken bacakları ile bu hareketini tamamlamaktadır. Sol bacağı dizden bükülerek sol yana atılmış ve sol ayak zemine sağlam bir şekilde basmıştır. Sağ bacak ise gergin ve parmak uçlarından güç alarak vücudu desteklemektedir. Sol kol ise dirsekten hafifçe bükülerek vücuda yapışık bir şekilde karnın altına doğru yerleştirilmiş ve elinde ucu koltuk altına doğru kaldırılarak kabzasını tuttuğu bir kılıç taşımaktadır. Odysseus sanatta onun tanınmasını sağlayan dizleri üzerine inen kısa ve sağ omzunu açıkta bırakan ve karın bölgesinde *kolpos* oluşturan *exomisini* giymiştir. Başı keskin bir şekilde sağına doğru döndürülmüş ve hafifçe öne eğilerek bakışları Astyanax'a çevrilmiştir. Sakallı olarak betimlenen Odysseus'un başında *pilosu* yer alır. *Pilosun* altından kabarık saçları işlenmiştir. Astyanax'ın arkasında vücudunun üst bölümü görünen Troialı bir kadın yer alır. Muhtemelen bu kadın Astyanax'ın bakıcısıdır. Kadın, Andromakhe'nin sol yanında ayakta ve elbisenin duruşundan anlaşıldığı kadarıyla göğüs altından bağlanmış bir *khiton* giymektedir. Başında ise onun Troialı olduğunu vurgulamak istercesine Phryg başlığı yerleştirilmiştir. Başlığın altından görülen saçları uzun bukleler halinde omzunun üzerinden göğüslerine doğru taranmıştır. Kadının vücudu $\frac{3}{4}$ döndürülerek hafifçe önüne eğilmiş ve *pudicitia* pozunda durmaktadır. Başı çekingen bir şekilde Odysseus'a doğru döndürülmüştür.

Lahdin bu bölümünde anlatılan kompozisyon antik yazarlardan ve sanattan oldukça iyi bildiğimiz Iliupersis sahnesidir (The Little Iliad Fragman 14; Verg. Aen.II. 1- 800). Lahdin sol köşesi Hektor'un karısı Andromakhe, Troialı hizmetçi kadın, Astyanax ve Odysseus'tan oluşur. Bu dört figür arka yüzde yer alan diğer figürlere göre yüksek kabartma olarak işlenmiştir. Sahne de Andromakhe esir alınmadan önce oğlunun ondan koparılışını çaresizce izlemektedir (Eur. Andr. 10-11). Astyanax ise surlardan atılmak üzere yakalanmıştır. Astyanax'ı öldüren kişi ile

²¹ Astyanax'ın surlardan atılarak öldürüldüğünü birçok antik yazar aktarmıştır: Eur. Andr. 10-11; Apollod. Epit. 23; Tryphiodorus, The Taking of Ilios, 644.

ilgili antik metinlerde iki farklı anlatım söz konusudur. Iliupersis'in anlatıldığı The Little Iliad adlı eserde Astyanax, Akhilleus'un oğlu Neoptolemos tarafından öldürülmüştür. Bu bilgi sonucunda vazo sanatı üzerinde Astyanax'ı²² kaçıran kişi genellikle Neoptolemos olarak verilir (The Little Iliad Fragman 14). MÖ 8. yüzyılda yaşamış ve Homeros'un öğrencisi olduğu düşünülen Miletos'lu Arctinus'tan²³ aktaran Proclus, Astyanax'ı, Odysseus'un öldürdüğünü anlatır (Procl. Chrestomathia II). Lahit üzerinde gösterilen anlatım olan Odysseus tarafından Astyanax'ın yakalanması, sanatta çok yaygın olarak işlenmemiştir. Bu yönüyle kompozisyon oldukça önemlidir.

Fig. 18: Akhilleus Lahdi Yan Yüzü: Hektor Tarafından Öldürülen Patroklos ve Akhilleus'un Üzüntüsü (Sebastia Giralt/Flickr)

Lahdin bir yan yüzünde, İlyada destanının on yedi ve on sekizinci bölümünde anlatılan Patroklos'un ölümü ve Akhilleus'un bu haberi alması sonucu duyduğu derin üzüntü konu edilmiştir (Hom. Il. XVIII. 20-21), (Fig. 18). Sahnenin sağında aslan pençesi şeklinde dört ayağa sahip ve üzerine aslan postu atılmış bir taburede Akhilleus oturmaktadır. Kalçasının hemen üzerinden ayak bileklerine kadar inen bir *hymationa* sarılmış olan Akhilleus'un üst gövdesi çıplak ve kaslı olarak verilmiştir. Kalçasının üzerinden dolanan *hymation* bu alanda katlanmalar ve birbirini kesen kıvrımlar oluşturmuştur. *Hymationun* sol bölümü, sol bacak üzerinde oturmanın etkisiyle bir gerginlik oluşturmuş ve dizden itibaren sol bacağın hatlarını belli etmiştir. *Hymationun* uç bölümü bacak ile tabure arasında ise sıkışmanın etkisiyle derin kanallı kıvrımlar oluşmuştur. Böylece sol bacak üzerinde gergin verilen *hymation* ile oluşturduğu zıtlık ışık gölge oyununu sağlamıştır. Sağ ayağı öne doğru uzatılmış ve yere basar şekilde, sol ayağı ise geride ve sadece parmak uçları ile zeminden güç almaktadır. Sol kolu izleyiciye $\frac{3}{4}$ oranında dönmüş

²² <https://www.beazley.ox.ac.uk/tools/pottery/painters/keypieces/redfigure/kleophrades.htm>

²³ Smith 1861, 274.

olan vücudu desteklemek amacıyla sol kalçasının yanına doğru tabureye yerleştirilmiştir. Sağ kol elinden bir şey gelmemesinin verdiği üzüntüyle dirsekten bükülerek başına doğru kaldırılmış ve alnın ortasına yerleştirilmiştir. Bu hareket başın hafifçe öne eğilmesiyle tamamlanmıştır. Kahramanın saçları alnın ortasına ve enseye inen sol kulağı açıkta bırakan kısa buklelerden oluşmaktadır.

Akhilleus'un arkasında sadece vücudunun göğsünden yukarısı ve zırhının eteklerini süsleyen *pteryges* şeritleri görülen Akhalı bir asker yer almaktadır. Akhalı asker, Akhilleus'un tabureden güç alan sol kolunun arasından görüldüğü kadarıyla, sahnede yer alan diğer askerler gibi zırh giydiği *pteryges* şeritlerinden anlaşılmaktadır. Asker, zırh üzerine sağ omuz üzerinde yuvarlak bir broş ile tutturulmuş ve göğüs boşluğuna doğru yuvarlak bir hat oluşturarak sol omuz üzerine atılan ve ön bölümünde derin kanallı kıvrımlar oluşturan bir *khlamys* giymiştir. Akhalı asker, Akhilleus'a destek olmak amacıyla sol kolunu kahramanın sol omzu üzerine yerleştirmiş, sağ kolunu elinin konumundan anlaşıldığı üzere dirsekten bükerek yukarı doğru kaldırmış ve çaresizlik içerisinde parmakları ile çenesine ve ağzına dokunmaktadır. Oldukça endişeli bir şekilde karşılaştığı durumu izlemekte olan askerin alın çizgisi derin bir şekilde gösterilmiştir. Saçları kısa bukleler şeklinde taranmıştır, Akhilleus'un saçlarındaki belirgin buklelerden ve özenden yoksundur.

Akhilleus'un hemen sağ yanında ayakta sağına doğru hafifçe uzanma hareketi halinde olan bir Akhalı asker yer alır. Sağ bacağı öne doğru atak yapacak şekilde hafif yana açılmış ve sağ bacak sağlam bir şekilde zemine basmaktadır. Bu hareketi, Akhilleus'un sol ayağının altından alçak kabartma olarak gösterilmiş olan sol ayağın yere düz bir şekilde basması ile desteklenmiştir. Askerin ayaklarında baldırlarına doğru uzanan askeri botları yer alır. Sol eliyle Akhilleus'un başının hemen üzerinde tepe noktası görülen mızrağını tutmuştur. Homeros'tan savaş boyunca askerlerin sıkça kullandıklarını bildiğimiz mızrak, sahneye hem derinlik katmak hem de askerin sağa doğru hafifçe atak yapan vücudunu desteklemek için kullanılmıştır. Sağ kolu, sağa doğru muhtemelen cansız Patroklos'u taşıyan askere doğru uzatılmış; fakat günümüze dirsekten aşağısı ulaşamamıştır. Korunan sağ kol üzerinde zırhın omuz detaylarını oluşturan koruyucu deri bantlar dil motifi şeklinde sıralanmıştır. Asker bu omuz detayından ve üzerine giymiş olduğu *khlamys*in altında dizlerinin üzerinde görülen *pteryges* şeritlerinden anlaşıldığı üzere zırh giymektedir. Ayrıca *pteryges* şeritlerinin altında zırhın içine giymiş olduğu tunik ince küçük bir detay ile gösterilmiştir. Asker zırhın üzerine kenarları sağ omuz üzerinden bir broşla tutturulan ve vücudunun sağ bölümünü açıkta bırakarak hareket imkânı sağlayan *khlamys* giymiştir. *Khlamys* derin kanallı V kıvrımlar yaparak dizlerine kadar inmiştir. Yukarıya doğru kaldırarak mızrak tutan kolun etkisiyle diğer ucu sol omuz üzerinde bir tomar şeklinde dolanmıştır. Boynun hemen altında ise *khlamys*in ucu dışarıya doğru atılmış yüzeysel kıvrımlar yaparak sol omuz üzerine doğru bir katlanma oluşturmuştur. Askerin başı tamamen sağına doğru çevrilmiştir. Başı hafifçe öne düşmüştür. Burun, dudaklarla birlikte yüzün sağ bölümü tahrip olsa da askerin yüzündeki korku ve üzüntü kaşların düşük olarak yapılması ve gözlerin derine doğru çekilmesi ile oluşturulan patetik ifadeyle netlik kazanmaktadır. Alın çizgisinin belli edilmesi ise bu duyguyu pekiştirmiştir. Askerin kısa saçları öne doğru dağınık bir şekilde taranmıştır. Kulağının bir bölümü kaplayan saçlar arkaya doğru daha kabarık verilmiştir. Sağına doğru uzattığı sağ kolunun arkasında bir başka Akhalı asker yer alır. Asker ayakta ve sol yanında yer alan askere ve Akhilleus'a doğru bacakları ile bir atak halindeyken başıyla tam sağına dönmüştür. Sol ayağı ile sol yanında yer alan askere ve Akhilleus'a doğru bir hareket halindedir. Bu hareket sol bacağın dizden bükülerek hafif sola doğru atılması, sol ayağın zemine tamamen basması ve sağ bacağın hafif geride gergin bir

şekilde parmak uçlarından destek alacak şekilde sağ topuğun havaya kaldırılması ile oluşturulmuştur. Asker belini bir şerit şeklinde saran ve göbek deliğinin hemen üzerinde düğüm oluşturan *cingulum*lu bir zırh giymektedir. Zırhın alt kenarı ikili şerit ile son bulmuş ve kasıklardan hafif düz gelerek pubis bölgesine doğru yarım daireye yakın bir form çizmiştir. Zırh alt profiline altında dizlerinin üzerine doğru inen koruyucu *pteryges* şeritleri ve zırhın altından giymiş olduğu tunik ince küçük bir detay ile gösterilmiştir. Zırh sağ kol üzerinden anlaşıldığı kadarıyla omuzları koruyan bir forma sahiptir. Zırhın omuz detayının altından ise deri bantlar izlenebilmektedir. Asker zırh üzerine sağ omuz üzerinden tutturulmuş ve göğüs boşluğuna doğru yay şeklinde bir hat oluşturarak sol omuz üzerine atılan ve kenar bölümü dışa döndürülmüş, göğüs üzerinde derin ve birbirini kesen kıvrımlardan oluşan bir *khlamys* giymiştir. Sol omuz üzerinde toplanan *khlamys* askerin aşağıya doğru indirdiği ve sol elinin içerisinde kabzasından tutarak koltuk altına doğru yönlendirdiği bir kılıç tutan sol kol üzerine dolanmıştır. Sağ kolunu dirsekten bükerek boynuna doğru yönlendirmiştir. Başını tamamen sağına dönmüş olan askerin burnu kırıktır. Yüzünde bir tahribat söz konusu olsa da sol yanında yer alan askerin yüzündeki aynı ifadeye sahiptir. Askerin başında savaş alanından yeni geldiğini gösteren miğferi yer alır.

Askerin hemen arkasında, sahnedeki tüm kahramanların bakışının yönelttiği kompozisyon olan, Hektor tarafından öldürülen Patroklos'un cansız bedenini taşıyan çıplak Akhalı asker yer alır. Akhalı asker savaş alanından kurtarılan Patroklos'un cansız bedenini sağ omzunun üzerine atmış, iki koluyla onu koltuk altlarından sıkıca tutarak taşımaktadır. Sağ omuz üzerinden göğüslerine kadar inen ve ucu sol omuz üzerine atılan bir *khlamys* giymekte olan asker, Akhilleus'a doğru sağ adımını atarken betimlenmiştir. Askerin vücudu oldukça kaslı olarak işlenmiştir. Cansız bir bedeni taşımanın etkisiyle başını ve bakışları yere doğru eğilmiştir. Saçları karışık kabarık bukleler şeklinde verilmiştir. Sağ omuz üzerinde taşıdığı cansız Patroklos'un başını askerin sağ göğsüne doğru düşmüştür. Gözleri kapalı ve ağız açık olarak ölümü yüzüne yansıtılan Patroklos'un sol kolu başının yanına doğru düşmüş, sağ kolu ise onu taşıyan askerin başının üzerinde, havaya doğru yönlendirilmiştir. Cansız bedeninin onu taşıyan askerin arkasından sarkması ise lahdin arka yüzünün sağ cephesine sığdırılmıştır. Patroklos'un yüzüne yansıyan cansız ifade boynunun sol omzuna doğru bükülmesi, orijinali MÖ 250-200 yıllarına tarihlendirilen ünlü Pasquino yontu grubundaki Patroklos detaylarına oldukça benzerdir²⁴.

Patroklos, Hektor tarafından öldürüldüğünde silahları alınmış ve rencide edici bir şekilde çıplak bedenini ele geçirmek isteyen iki taraf arasında kalmıştır (Hom. Il. XVIII. 20-21- 83-84). İlyada'da anlatıldığına göre Athena'nın yardımıyla Akhilleus arkadaşının cansız bedenini korumuş ve Troialıları bu şandan mahrum bırakmıştır. Akhalar kurtarılan cesedi götürüp bir yatağa yatırmışlar ve Akhilleus bu cansız bedenle daha sonra karşılaşmıştır (Hom. Il. XVIII. 225-235). Lahit üzerinde işlenen bu sahne İlyada'da anlatılan bölümden ayrılmaktadır. Çünkü savaşa ilk olarak katılmayan Akhilleus gemilerin yanındayken ölüm haberini almış, arkadaşının cansız bedeni üzerine devam eden müdahale nedeniyle savaş alanına inmiştir. Bu sahnede Akhilleus'un savaşa katıldığını gösteren bir detay yer almamaktadır. On sekizinci kitapta, ölümü ilk haber aldığı an bu kompozisyonda Patroklos'un cansız bedenini görmesiyle izleyiciye verilmek istenmiş olmalıdır.

²⁴ Smith 2013, 113, Fig. 133.1; Özgan 2018, 207, Fig. 210 a-b.

Fig. 19: Takip Kapısı Akhilleus Lahdi Yan Yüzü: Akhilleus?
(<https://arachne.uni-koeln.de/drupal/>)

Lahdin diğer kısa yüzü neredeyse tam ortadan kırılmıştır. Korunan alandan diğer cephelere oranla sakin bir anlatımın tercih edildiği anlaşılmaktadır. İki kahraman ve aralarına yerleştirilmiş bir attan oluşturulan kompozisyon yer alır (Fig. 19). Kahramanların ortasında oldukça gösterişli bir atın vücudunun ön bölümü 4/3 oranında cepheden, başı ise profilden verilmiştir. Sağ ön bacağı ile yürür şekilde betimlenen atın diğer tüm bacakları sol yanında yer alan kahramanın arkasından görünmeyecek şekilde işlenmiştir. At sağ yöne doğru yönelmiştir. Sol yanında yer alan kahraman sağ eliyle yularını tutarak onu yönlendirir şekilde betimlenmiştir. Kahraman kompozisyonun sağı cephesinde ayakta, boynuna atılmış *khlamysi* dışında çıplak olarak betimlenmiştir. Sol omzunun bir bölümü ile sol kolu bileklerinin yukarisından kırıktır. Sağ bacağı vücudunu destekleyen taşıyıcı olarak verilirken sol bacağı dizden bükülerek sol ayak parmaklarından destek alır şekilde betimlenmiştir. Baldırlarında yer alan şerit detaylarından anlaşıldığı üzere ayaklarında botları vardır. Sol kolu dirsekten bükülerek sol kalçanın yanına doğru yerleştirilmiştir ve elinde bir mızrak tutar. Sağ kolu dirsekten bükülerek sağ yanında yer alan atın yularını tutmak için uzanmıştır. Başı sağına doğru döndürülmüştür. Saçları kısa bukleler halinde taranmıştır. Boynunda sağ omuz üzerinde yuvarlak bir broş ile tutturulmuş *khlamysi* göğüsler üzerinden üst üste gelecek katlanmalar yaparak sağ omuz üzerine atılmıştır. Atın sağında ise ayakta tüm askeri teçhizatları ile betimlenen bir asker yer alır. Askerin sağ kolu omuzdan

kırıktır. Sağ bacağı vücudunu destekleyen taşıyıcı olarak verilirken, sol bacağı hafif solda, dizden bükülerek sol ayak parmaklarından destek alır şekilde betimlenmiştir. Baldırlarında yer alan şerit detaylarından anlaşıldığı üzere ayaklarında botları bulunmaktadır. Sol kolu dirsekten bükülerek sol kalçasının üzerine doğru yönlendirilmiştir. Sol eli içinde kabzasını tuttuğu kılıcının ucu arka bölümden atın başına doğru uzanmıştır. Miğfer takılı olan başı hafifçe sağ yöne doğru döndürülmüştür. Askerin üzerinde zırhı vardır. Zırhın alt kenarı kalın bir şerit ile son bulmuş ve kasıklardan hafif düz gelerek pubis bölgesine doğru yarım daireye yakın bir form çizmiştir. Zırh alt profilinin altında dizlerinin üzerine doğru inen koruyucu *pteryges* şeritleri ve zırhın altından giymiş olduğu tunik ince küçük bir detay ile gösterilmiştir. Zırhın üzerine, boynunda sağ omuz üzerinde yuvarlak bir broş ile tutturulmuş *khlamysi* göğüsler üzerinden kesik kıvrımlar oluşturacak şekilde katlanmalar yaparak sağ omuz üzerine atılmıştır. Sol kolu üzerinden zırhın omuz koruyucu bantları görülebilmektedir. Sahnede betimlenenlerin Akha askerleri olduğu açıktır. Zırhlı giysiler içinde betimlenen asker ise Akhilleus olabilir; fakat sahnenin kırık ve eksik bölümleri bu sahneyi yorumlamamızı zorlaştırmaktadır.

Detaylı tanımlamasını yaptığımız lahit, MS 140 yıllarında ihracata yönelik olarak Atina'da üretimi başlayan ve MS 270 yıllarına kadar üretiminin devam ettiği düşünülen Attika Tipi lahitlerin en fazla üretilen figürlü frizli tipine ait bir örnektir²⁵. Dört cephesi Troia Savaşı ile ilgilidir ve özellikle Akhilleus'un başrolde olduğu sahneleri konu alır. Bu sahnelerde, Iliupersis sahnesi dışında, yaşananlar İlyada destanından yola çıkılarak yapıldığı açıktır. Arka yüzün bir bölümünde betimlenen Astyanax'ın Odysseus tarafından kaçırılması ise Homeros sonrası yazarlardan bize kalan bilgilerin aktarımıdır.

Her cephesi figürler ile bezemeli lahit teknesinin üst bölümündeki *kyma recta* profilli alan sahnenin sınırlandırıcısı olarak kullanılmamıştır. Aksine neredeyse her cephesindeki figürün başı bu profilin üzerine denk gelmektedir. Eserimiz bu yönüyle, Attika Tipi lahitlerin figürlü frizli tipine dahil olan Beyrut Ulusal Müzesi'nde yer alan Akhilleus'un hayatından sahneler betimli lahit²⁶ (Fig. 20), Roma'da Campidoglio Müzesi'nde sergilenen Akhilleus'un Skyros Adası'nda bulunmasını konu alan lahit (Fig. 21) ve Selanik Arkeoloji Müzesi'ndeki Amazonomachy konulu lahit ile oldukça benzerdir²⁷.

Beyrut Ulusal Müzesi'nde yer alan Akhilleus'un hayatından sahneler betimli lahit ve Selanik Arkeoloji Müzesi'ndeki Amazonomachy konulu lahitler üzerindeki figür detaylarında eserimiz ile benzer özellikler göze çarpmaktadır. Selanik Arkeoloji Müzesi'nde Amazonomachy konulu lahit üzerindeki Yunanlı askerlerin giymiş olduğu zırh detayları, boyunlarına atılan *khlamysin* göğüs boşluğu üzerinde oluşturduğu kıvrım ve katlanmalar oldukça benzerdir. Her iki lahit arasında başka bir benzerlik ise ön yüzde anlatılan konunun iki farklı alana bölünme şeklidir. Örneğimizde Akhilleus ile ilgili iki farklı sahne Akhilleus'un sol elinde tuttuğu kalkan ile ayrılmıştır. Selanik örneğinde de atlı amazonun önünde tüm gücüyle ona karşı koymak için atak halinde olan askerinin sol kolunda verilmiş olan kalkan savaşı iki farklı alana ayırmıştır. Tüm bu benzer örnekler dâhilinde eserimiz Geç Severuslar Dönemi'ne (230-250) tarihlendirilmektedir.

²⁵ Attika tipi lahitler için bkz. Koch 2001, 140-162.

²⁶ Childs – Seymour 2019, 103, Fig. 40.

²⁷ Koch 2001, 142-134, Fig. 54, 55, 56.

Fig. 20: Beyrut Ulusal Müzesi'ndeki Akhilleus'un Hayatından Sahneler Betimli Lahit (Childs – Seymour 2019, 103, Fig. 40)

Fig. 21: Campidoglio Müzesi'ndeki Akhilleus'un Skyros Adası'nda Bulunmasını Konu Alan Lahit (Tseum/Flickr)

Değerlendirme ve Sonuç

MS 8. yüzyılda Ephesos çevresindeki bir nekropolden alınarak Takip Kapısı'nın ortasındaki kemer üzerine yerleştirilmiş iki lahitten batıdaki Eroslu lahit tüm olarak halen yerinde korunmaktadır. Buna karşın makale konumuzu oluşturan lahit ise dört parçaya ayrıldıktan sonra friz halinde 1812 yılına kadar yerinde korunmuşken, 1812 yılında bir İngiliz kaptan tarafından yerinden sökülerek İngiltere'ye götürülüp satılmıştır. Oldukça gösterişli bir betimleme anlayışıyla işlenen lahit, 1675 yılından itibaren Ephesos-Ayasuluk'u ziyaret eden gezginlerin yazı ve gravürlerinde yer almaya başlamıştır.

Lahdin tüm yüzlerinin figürlü frizlerle süslenmesi, yüzler arasında bir bütünlüğün olması, aynı anda birden çok konunun tek yüzde işlenmesi gibi belirleyici özellikleri sayesinde eser Attika Tipi lahitler arasında yer alır.

Ön yüzünde yer alan sahnede, Koch tarafından Hektor'un çözülmesi olarak yorumlanan Attika lahitleri üzerinden tanıdığımız benzer sahneler ile ilişkili bir grup olduğu anlaşılmaktadır²⁸. Benzer sahneler, Beyrut Ulusal Müzesi'nde sergilenen 954/955 envanter numaralı lahit üzerinde (Fig. 22)²⁹, Adana Müzesi'nde sergilenen 3843 envanter numaralı lahit üzerinde (Fig. 23)³⁰ ve Ioannina Müzesi'nde sergilenen 6176 envanter numaralı lahit üzerinde (Fig. 24) karşımıza çıkmaktadır³¹. Bu üç lahdin ön yüzündeki sahne değişmez bir benzerlik gösterir: Priamos'un hediyeler ile dolu arabası ve hediyeleri indiren askerler, iki atın çektiği Akhilleus'un arabasına çıplak bedeni bağlı olan Hektor ve arabayı kullanmaya hazırlanan Akhilleus, sahnenin sonunda ise oturan Akhilleus'un önünde diz çökmüş Priamos ve Akhilleus'un arkasında Hermes ve Briseis yer alır. Konumuzu oluşturan lahdin ön yüzündeki sahnede Hermes ve Briseis dışındaki ana karakterler yer almasına rağmen farklı bir kompozisyon ve zaman dilimi işlenmiştir. Sahne ortada henüz ölmüş Hektor'un savaş alanında ayaklarının Akhilleus tarafından delinip bağlandığı sahnedir (Hom. Il. XII. 395-399). Bu sahnenin bilinen örneklerdeki kompozisyonun öncesini anlatması açısından Koch tarafından Hektor'un çözülmesi olarak isimlendirilen örneklerin öncesine ait bir grubun yani, Hektor'un bağlaması olarak adlandırılması gereken bir grubun varlığını göstermesi yönüyle önemlidir. Bilinen örneklerde Priamos'un hediyelerle dolu arabasının Akhilleus'un çadırına ulaştığını ve arabadan indirilmesi işlenmiştir. Örneğimizde ise arka yüzde işlenen hediyelerin hazırlanması sahnesi kurulan terazi ile içinde birçok anlamı saklayan bir mesaj oluşturmuştur. Bu yönüyle bilinen örneklerdeki atlı araba içindeki hediyelerin Priamos tarafından nasıl hazırlandığını görmekteyiz. Ayrıca eserimiz üzerinde Priamos henüz Akhilleus'un önünde diz çökmemiştir. Homeros'un satırlarının birebir anlatımı şeklinde, Priamos'un diz çökmeden önce Akhilleus ile aralarında yaşanan anın aktarımıdır³². Lahit bu yönüyle bugüne kadar yayınlanan örnekler arasında bilinen sahnelerin kronolojik olarak öncesini anlatması ile ayrılır.

Ephesos'ta Hıristiyanlığın kabul edilmesinin ardından pagan inancın izlerini taşıyan çoğu eser bilinçli olarak yok edilmiştir. Fakat 8. yüzyılda önemli bir dini merkezin ana girişi olan Takip Kapısı üzerinde pagan kültürüne ait bir eser kendine yer bulabilmiştir. Bu kabartmalardaki konunun 8. yüzyıl Ephesos Hıristiyanlarına neyi hatırlatmış olabileceği üzerine ilk bilgiyi, 17. yüzyılda kente gelen Jakob Spon'un

²⁸ Koch 2001, 144.

²⁹ Koch 1983, 18, abb. 17; Koch 2001, 144, Fig. 55; Strocka 2017, 277, Abb. 6a.

³⁰ Koch 1983, 18, abb. 15; Smid 2016, 244 Abb. 3; Strocka 2017, 277, Abb. 7a.

³¹ Koch 1983, 18; Strocka 2017, 280, Abb. 8a.

³² "Oğlumu öldürenin ağzıma uzatıyorum elini. Yaşlı Priamos böyle dedi, babasına ağlamak isteği uyandırdı Akhilleus'ta. Elinden tuttu, yavaşça itti ihtiyarı. İki de daldılar anılara" bkz. Hom. Il. XXIV. 506-509.

yazılarından edinmekteyiz. J. Spon, *bazı seyyahların kapı üzerindeki kabartmaları Hıristiyan kahramanları tasvir ettiğini ve buna bağlı olarak bu kapıya Takip Edilenler Kapısı adı verildiğini* söyler³³.

Fig. 22: Beyrut Müzesi'ndeki Akhilleus Lahdi (Wikipedia)

Fig. 23: Adana Müzesi'ndeki Akhilleus Lahdi (Wikipedia)

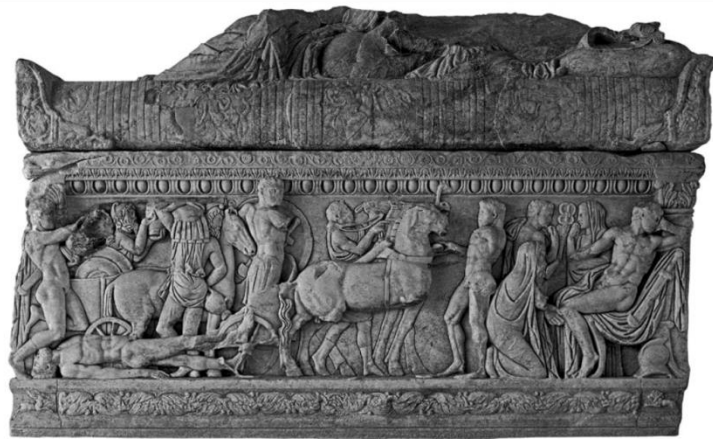

Fig. 24: Ioannina Müzesi'ndeki Akhilleus Lahdi (Strocka 2017, 282, Abb. 8a)

³³ Spon 1679, 245-246.

18. yüzyılda kente gelen M.G. Choiseul-Gouffier tarafından ise kabartmaların kapıda yer alış nedeni yorumlanır. Ona göre Hektor bir martır ile karıştırılmış olmalıdır³⁴. “Üst kısmı bezemeli kabartmalar özenle işlenmiştir. Orta panelde şehirdeki Hristiyanların martır zannettiği Akhilleus’un arabasının arkasında sürüklenen Hektor’u görebilirsiniz. Bu nedenle bu kalıntılara zulüm kapısı adını vermişlerdir. Her iki yanında da üzümler ile oynayan çocukların yer aldığı Bakhüs Şenliği yer alır.”

L. Bevilacqua tarafından 2015 yılında yayınlanan ‘Recycling Myths in Byzantine Art Spolia on the Gate of Persecution in Ephesus’³⁵ adlı yayında, Akhilleus ile ilgili sahnelerin nasıl yorumlanacağını ve kapı üzerine yerleştirilmesinin bilinçli mi yoksa rastlantısal mı olduğunu söylemenin zor olduğu ifade edilir. Ayrıca Akhilleus ile ilgili parçaların yanına yerleştirilen üzüm toplayan Eros ile ilgili sahnelerin Hristiyanlığa bir atıfta bulunduğu için ipucu olabileceği önerilir³⁶.

18. yüzyılda Louis François Cassas tarafından yapılan tabloda ise Takip Kapısı önünde bir ayin sahnesinin gerçekleştiği görülmektedir (Fig. 25). Bu ayin kapının üzerinde yer alan kabartmalara dini bir anlam yüklendiği izlenimini uyandırmaktadır.

Fig. 25: Takip Kapısı önünde ayin (Louis François Cassas Tablosu 1784-1788)

³⁴ Choiseul-Gouffier 1842, 318-319.

³⁵ Bevilacqua, Bizans Dönemi’nde mimaride de kullanılan figürel bezemeler ile ilgili çalışmaların henüz yetersiz olduğunu ve sanatsal kanıtların, birincil-modern kaynakların, kültürel tarihin ve mimarlık tarihinin çapraz karşılaştırılması gerektiğini, konunun bu yönüyle oldukça hassas olduğunu vurgular. Bkz. Bevilacqua 2015.

³⁶ Bevilacqua 2015, 336.

Düşüncemize göre, lahdin ön yüzünde yer alan Hektor'un cansız bedeni ve onun cansız bedenini geleneklerine göre gömmek için düşmanına yalvaran babası Ephesoslulara, Matta, Lukas ve Yuhanna İncillerinde anlatılan hikayeler ile ilişki kurmalarını sağlamıştır³⁷.

“Yüksek Kurul üyelerinden Yusuf adında iyi ve doğru bir adam vardı. Bir Yahudi kenti olan Aramatya'dan olup Tanrı'nın Egemenliğini umutla bekleyen Yusuf, Kurul'un kararını ve eylemini onaylamamıştı. Pilatus'a gidip İsa'nın cesedini istedi. Cesedi çarşıdan indirip keten beze sardı, hiç kimsenin konulmadığı, kayaya oyulmuş bir mezara yatırdı.” (Luke 23: 50-54)

“Bundan sonra Aramatyalı Yusuf, İsa'nın cesedini kaldırmak için Pilatus'a başvurdu. Yusuf, İsa'nın öğrencisiydi ama Yahudi yetkililerden korktuğundan bunu gizli tutuyordu. Pilatus izin verince, Yusuf gelip İsa'nın cesedini kaldırdı. Daha önce geceleyin İsa'nın yanına gelen Nikodim de otuz litre kadar karışık mür ve sarsabır özü alarak geldi. İkisi, İsa'nın cesedini alıp Yahudiler'in gömme geleneğine uygun olarak onu baharatla keten bezlere sardılar. İsa'nın çarşıya gerildiği yerde bir bahçe, bu bahçenin içinde de henüz hiç kimsenin konulmadığı yeni mezar vardı. O gün Yahudiler'in Hazırlık Günü'yüdü. Mezar da yakın olduğundan İsa'yı oraya koydu.” (Yuhanna 19: 38-42)

“O gün Hazırlık Günü, yani Şabat Günü'nden önceki gündü. Artık akşam oluyordu. Bu nedenle, Yüksek Kurul'un saygın bir üyesi olup Tanrı'nın Egemenliğini umutla bekleyen Aramatyalı Yusuf geldi, cesaretini toplayarak Pilatus'un huzuruna çıktı, İsa'nın cesedini istedi.” (Mark 15:43)

İlyada'nın 24. bölümü, İncil'de anlatılan benzer konular ve 18. yüzyılda Louis François Cassas tarafından yapılan tablo birlikte değerlendirildiğinde Hektor'un cansız bedeni İsa; oğlunun cansız bedenini isteyen Priamos ise Aramatyalı Yusuf olarak yorumlanmış olmalıdır. Priamos'un çabaları sonucu, babasının ülkesi uğruna ölen, ölüsüne türlü işkenceler edilen Hektor'un cesedi geri alınabilmiş ve ona uygun cenaze töreni düzenlenmiştir. İsa'nın öğrencisi Aramatyalı Yusuf da insanlığın kurtulması uğruna can vermiş ve bedeni işkencelere maruz kalmış İsa'yı çarşıdan kurtararak uygun cenaze ritüelleri ardından onu gömebilmiştir. Ephesoslular 8. yüzyılda lahdin ilk hikayesini unuttuğu ve yeni dinin anlatımlarını bu betimler üzerinde gördükleri düşünülmektedir.

İkonografik anlatımlara sahip olan bu kabartmalar Takip Kapısı üzerine, muhtemelen 726-787 yılları arasında Doğu Roma İmparatorluğu'nda yaşanan İkonaklast Dönemi'nin sonrasında yerleştirilmiş ya da iki kulenin ortasında yer alan kapı 8. Yüzyıl sonunda inşa edilmiş olmalıdır.

---

³⁷ D. R. MacDonald, Does the New Testament Imitate Homer? adlı kitabında Yeni Ahit ve Homeros'un destanlarını birlikte yorumlayarak Yeni Ahit'teki birçok anlatımın Homeros'un destanlarından yola çıkılarak oluşturulduğunu öne sürer. Bkz. MacDonald 2003.

KAYNAKÇA

Apollodorus

Apollodorus, *Epitome*, <http://www.perseus.tufts.edu/hopper/text?doc=Perseus:text:1999.01.0022:text=Epitome:book=E:chapter=5&highlight=astyanax#note29>.

Bevilacqua 2015

L. Bevilacqua, "Recycling Myths in Byzantine Art. Spolia on the Gate of Persecution in Ephesus", *Revisitar o Mito | Myths Revisited*, Ed. A. N. Pena et al., Portuguese, 2015, 331-341.

Büyükkolancı 2019

M. Büyükkolancı, "Ayasuluk Tepesi Dış Kale Surları ve Takip Kapısı", *19. Orta çağ ve Türk Dönemi Kazıları ve Araştırmaları Sempozyumu 2015*, Ed. C. Ünal - C. Gürbıyık, Cilt 1, Ankara, 2019, 323-349.

Chandler 1971

R. Chandler, *Travels in Asia Minor 1764-1765*, Ed. E. Clay, London, 1971.

Childs – Seymour 2019

B. F. Childs – M. Seymour, *The World Between Empires Art and Identity in the Ancient Middle East*, London, 2019.

Choiseul- Gouffier 1842

M. G. A. Choiseul-Gouffier, *Voyage Pittoresque Dans l'empire Ottoman, en Grece, dans la Troade, les iles de l'archipel et sur les Cotes de l'Asie Mineure, Tome Premier 2*, Paris, 1842.

Dallaway 1797

J. Dallaway, *Constantinople, Ancient and Modern, with Excursions to the Shores and Islands of the Archipelago and to the Troad*, London, 1797.

Davis 2006

E. J. Davis, *Anadolu-Anatolica*, Çev. F. Yılmaz, İstanbul, 2006.

Euripides

Euripides, *Andromakhe*, Çev. A. Çokona, İstanbul, 2019.

Forbin 1817

L. N. P. Forbin, *Voyage Dans Le Levanten 1817 et 1818*, Paris, 1819.

Homeros

Homeros, *İlyada*, Çev. A. Erhat – A. Kadir, İstanbul, 2009.

Kintrup 2017

C. Kintrup, *Attische Sarkophage Aus Ephesos*, ÖAI, Wien, 2017.

Koch 1983

G. Koch, "Der Achillsarkophag in Berlin", *jBerlMus 25 Bd.*, Berlin, 1983, 5-25.

Koch 2001

G. Koch, *Roma İmparatorluk Dönemi Lahitleri*, Çev. Z. İlkgelen, İstanbul, 2001.

MacDonald 2003

D. R. MacDonald, *Does the New Testament Imitate Homer?*, London, 2003.

Muskau 1839

- H. P. Muskau, *Travels and Adventures in Algiers, and Other Parts of Africa 1*, London, 1839.
- Özgan 2018
R. Özgan, *Hellenistik Devir Heykeltıraşlığı III*, İstanbul, 2018.
- Proclus
Proclus, *Chrestomathia*, <https://www.theoi.com/Text/EpicCycle.html>.
- Robert 1891
C. Robert, *ASR III*, 3, 349, 1891.
- Rogge 1995
S. Rogge, “Die Sarkophage Griechenlands und der Donauprovinzen. Die attischen Sarkophage. Achill und Hippolytos”, *ASR IX* 1, 1, Berlin, 1995.
- Rudolf 1989
E. Rudolf, *Attische Sarkophage aus Ephesos*, Wien, 1989.
- Seiff 1875
J. Seiff, *Reisen in der Asiatischen Türkei*, Leipzig, 1875.
- Smid 2016
K. Smid, “Priamos vor Achill aus Aquincum”, *Römische Steindenkmaler im Alpen – Adria – Raum*, Hg. R. Lafer, Wien, 2016, 241-254.
- Smith 1861
W. Smith, *A Dictionary of Greek and Roman Biography and Mythology*, Little, Boston, 1861.
- Smith 2013
R. R. R. Smith, *Hellenistik Heykel*, İstanbul, 2013.
- Spon 1679
J. Spon, *Voyage d’Italie, de Dalmatie...et du Levant fait...*, Ed. G. Wheler, Amsterdam, 1679.
- Strocka 2017
V. M. Strocka, “Ein Patroklos – Sarkophag”, *JdI, Band 132*, 2017, 271-300.
- The Little Iliad
The Little Iliad, <https://www.sacred-texts.com/cla/homer/liliad.htm>.
- Tournefort 2013
J.P. Tournefort, *Tournefort Seyahatnamesi*, Ed. S. Yerasimos, Çev. A. Berktaş – T. Tunçdoğan, İstanbul, 2013.
- Tryphiodorus
Tryphiodorus, *The Taking of Ilios*, <https://www.theoi.com/Text/Tryphiodorus.html>.
- Vergilius
Vergilius, *Aeneas*, Çev. İ. Z. Eyupoğlu, İstanbul, 2010.

